

Laksefiske under Hellefossen

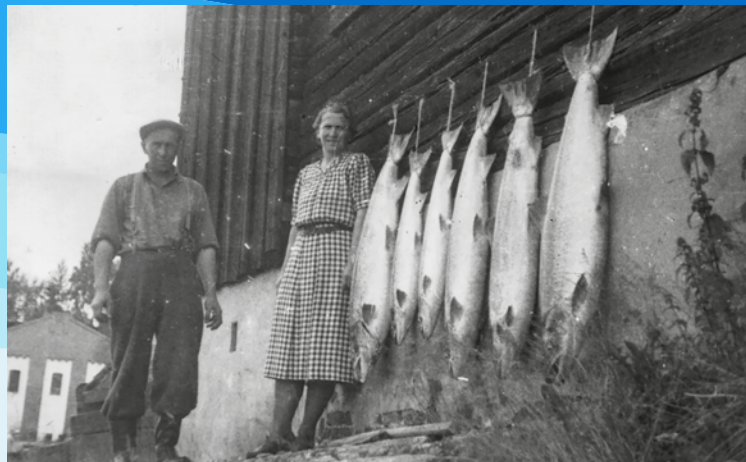

Utstillingen om laksefiske under Hellefossen er en interessant reise bakover i tid og som viser hvor viktig laksen var for konger, dronninger og lokalbefolkning på Eikerbygdene allerede for tusen år siden og fram til idag. Det meste av utstillingen dreier seg selvfølgelig mest om de siste hundre årene, siden denne tidsperioden er best dokumentert med bilder og nedtegnelser.

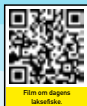
Det er gjort en stor innsats med å samle historier, bilder og gjenstander relatert til fiske i Hellefossen og vi takker alle initiativtakere og frivillige som har gjort dette mulig. Historien vil være til stor nytte og glede for senere generasjoner.

Historien om laksen i elva

Hilmar Olsen og Magnhild Hoen (Dramdal)

De første sikre kilder som omtaler laksefisket i Drammenselva skriver seg fra Harald Gilles tid (1130-1136) hvor det opplyses at laksefisket under Djupvik (Døvik) er kommet inn under kronen, dvs. på statens hender. Av dette kan vi slutte at laksefisket representerte en betydelig inntektskilde allerede på den tid, så betydelig at kronen sikret seg eiendomsretten til fisket.

Etter dette er laksefisket omtalt flere ganger opp gjennom de kommende århundrer, men stort sett i forbindelse med eiendomsforholdene til fisket. Kirken var også en lang periode inne som eiere av laksefisket i Drammenselva, men eierforholdene ble etter reformasjonen ført tilbake til kronen.

Vi vet fra de tidligste skriftene at flere typer redskap har vært i bruk. I et brev fra Håkon Håkonsson (1217-1263) kan vi lese at kongen advarer bondene mot å benytte lyster som fiskemetode, spesielt for fiskerettene på den tiden tilhørte kirken.

Under Magnus Lagabøtes tid (1263-1280) omtales Mælens fiske i Hellefossen, som allerede på den tiden var en så vidt lukrativ fangstmetode at kirken hadde sikret seg eiendomsretten.

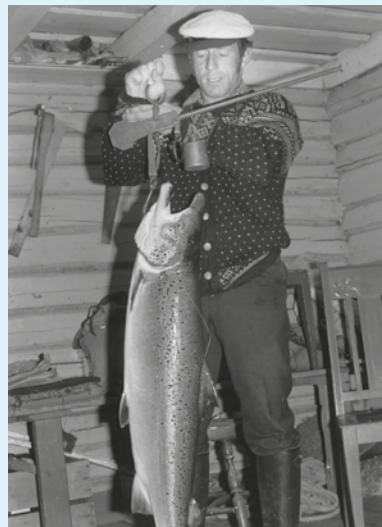
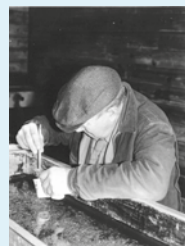
I Diplomatarium Norvegicum fra 1336 omtales en overenskomst som Ogmund, bonde på Verp gjorde med kirken. Her sier Ogmund at «jeg skal bygge opp fiskeplassene i stryket

utenfor Verp og Skreppin ved Djupvik med boltverk og stein og binde det så sterkt sammen at det verken går med is eller flom». Ogmund skriver videre at han også skal holde «våd og alt det av mitt eget fiskeutstyr ved like».

Det er tydelig at Ogmund her har forsøkt å forberede mulighetene for notfiske ved å bygge opp et boltverk til å ta av fra strømmen, eventuelt også for å lede tømmeret som ble fløtet i elva utenfor fiskegrunnene. Dette notfisket var mulig på den tiden fordi laksen ikke hadde noen problemer med å ta seg forbi Hellefossen. Senere, fra rundt 1600-tallet, kom også garnfisket mer og mer i bruk. Omtrent samtidig finner vi de største antydninger om flakefisket. I en rettsak anlagt i 1665 av Mælens Laksefiskerier nevnes «och Anden Ny paa fundne biugninger med flager och Andre invensjoner»

Med utgangspunkt i de eldste skrevne opptegnelser om laksefisket i Drammenselva må en kunne slutte at laksefisket har vært drevet aktivt og med stort sett de samme redskapstyper, i det minste gjennom det siste tusen år.

Det vi har sett og delvis fortsatt ser i Drammenselva, er med andre ord en fortsettelse på en tradisjon som kan føres langt, langt tilbake i tiden.

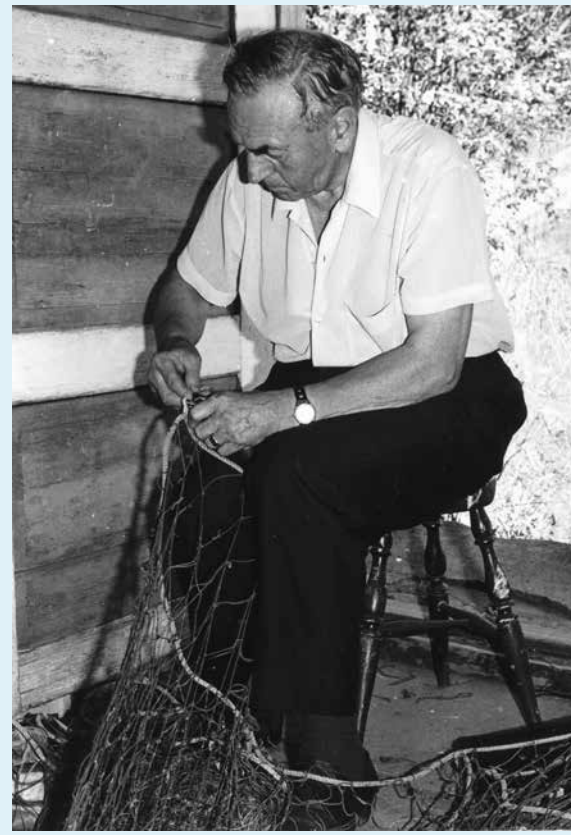
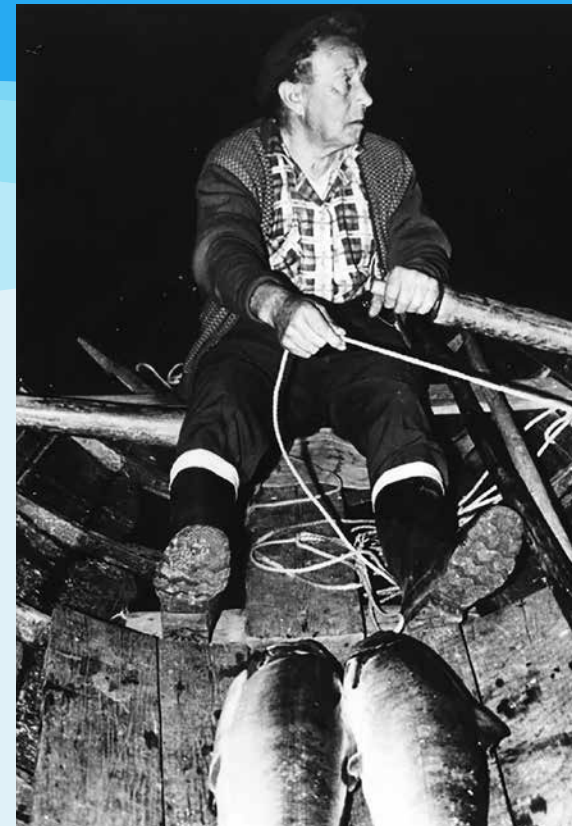

Storlaksen i Hellefossen i 1925

34,4 kg, 158 cm lang, 85 cm rundt magen.
Tatt i garn (det nevnes noen steder at den ble tatt i va, en form for garn-not) under Hellefossen 13 juli 1925.
Laksen var en periode norgesrekord. De som var med å tok fisken var Hilmar Olsen, Edvard Hansen, Hans Hansen, Harald Kruke, Ole Kr. Wendelborg og Per O. Hobbeltstad.

Garnfiske etter laks

Yrkesfiske etter laks

Skrevet av Ola Hobbeltstad

Jeg kjenner forholdene best etter siste verdenskrig da jeg begynte å være med som mannskap på Østsiden. Jeg skal fortelle litt om det. Elva var fiskerik og etter at utbyggingen i Hellefoss gjorde det vanskeligere for laksen å komme oppover, blei det store fisket her nede. Fisket foregikk med drivgarn ved større og midlere vannstand og med «VAD» når elven var mer laglig.

Garnfisket krevde to mann i hver båt, fiskebasen og en til å ro i den ene og røyrt pluss en til å holde tauet i den andre. Noen brukte en stor kubbe i stedet for båt i den andre enden. Garnet blei greid ut og lagt sirlig på båtunnen, overkøye og underkøye hver for seg. Når basen hadde vurdert strømmen og lonene i elva, rodde båten med basen raskt over elva og han kastet garnet slik at det bke stående opp og ned i elva mellom båtene.

Vi dreiv eller rodde garnet nedover mot øra (en grunne i elva). Laksen gikk da i garnet og vi tok garnet opp i basbåten som en sekk slik at laksen ikke skulle falle ut. Det var en kunst å vurdere elva og vite når en skulle kaste. Vi måtte ikke havne i «hølet» eller innpå hos naboen eller sette fast i steiner eller annet på bunnen.

Jeg nevnte «vadet», det var en større redskap som vi brukte når elva var lagelig. Det var et mye tyngre redskap og vi måtte være tre mann i hver båt for å kunne få roddet nedover elva. En rodde, en holdt tauet og en skåtet på årene til han som rodde. Når du fikk tre mann i hver båt pluss det tunge vadet, var det ikke stor frigang på båten. I garnet kunne vi får 5-6 fisker på det meste. I vadet har jeg hørt at de har fått 40. Da måtte de ro det til land. Du kunne håndtere båten og kjenne elva for å kunne være med på fisket. Når vi tok oss oppover elva fra stranda nede ved fiskebuene hvor vi vanligvis greide garnet, rodde den ene langs elva og den andre staket. Staken var et redskap laget av en høvelig stokk ca. tre meter lang og med en jernskoing i enden. Med den staket vi båten oppover. Det skulle trening til for at båten skulle gå riktig i strømmen. Strømmen var oftest så sterk at det var vanskelig å ro oppover. Du måtte lure deg oppetter land og skulle du over til den andre siden, måtte du vinne høyde for så å skjære tversover. Når elva var stor, staket vi oss opp til «Skjærrenna».

Denne oppsto når elva ar så stor at landskjæret ikke var land-fast lenger. Elva var i det hele tatt mye villere før Hellefoss blei bygd ut så kraftig som den er i dag. Midtskjæret gjorde at vi fikk ei evje midt i elva, kalt Midtevoja. Her kunne bølgen gå nesten meterhøye. Dessuten var jo elva full av tømmer, så dersom du satt fast redskapen i bunn og fikk tømmeret over deg, kunne det være farlig og det hendte at en måtte kappe tauet og la garnet gå.

Fisket foregikk fra mandag kl. 18.00 til fredag kl. 18.00. I helga var laksen fredet. Vi startet vanligvis fisket kl. 18.00 hver kveld og holdt på til 2-3 tiden om natten. Mandag var gjerne den beste fiskedagen. Da hadde laksen samlet seg oppunder fossen i løpet av helga og på kvelden seig den ned på grunnen. Laksefisket under Hellefoss var en skikkelig attraksjon i årene etter krigen. Jeg kan huske at det var flere busser og mange biler parkert i Langebakk. Det kunne være et par hundre mennesker på stranda.

Når vi kom inn med fisken, blei den lagt i en trekasse kalt «Hyttfatet». Denne kassen blei også brukt ved stamfisket i november. Da blei den lagt i vannet og så gikk fisken der til den skulle tappes.

Utpå natta blei laksen fraktet ned til Kristoffer Kulland. Han bodde nede i Dynge og var den som oppbevarte og pakket fisken for forsendelse til Oslo. Hos Kulland var det en stor bing med is pakket i sagflis. Denne isen blei gjerne saget nede i Strykevja der campingplassen er i dag. En mann sto på isen og saget passende store klumper med en handsag med store tenner. Med en spesiell saks/klype vippet vi den opp på isen og derfra videre opp på et kjøretøy og kjørte opp til Dynge. Der blei den stablet i en opptil to meter høy stabel og fliset ned. Her holdt isen seg gjennom sommeren. Kulland pakket laksen i store trekasser med is. Disse veide ca. 200 kg og var ikke spesielt velsett av betjeningen på Hokksund stasjon som måtte håndtere de inn på toget til Oslo. Fast avtager i alle år av Hokksundlaksen var Fa. Inger Sørensen, Fiskehallen.

Drivgarnsfisket etter laks under Hellefoss va delt på langs etter elva fra «Bukkeberget» midt i fossen til et kors i fjellet på Midtskjæret. Derfra videre et kors i en stor stein på Storsteina. Derfra i rett linje til spiret på Haug kirke. Det var Hoensfisket på vestsiden og Ullern. Kruke og Hobbeltstad på Østsiden. På vestsiden var Hilmar Olsen fiskebas og på østsiden var det Hans E. Hansen som hadde overtatt etter sin far Edvard Hansen.

Det foregikk også noe drivgarnfiske nedover elva på Lerberg. Sanden, Horgen og Loe grunner samt Prestegrunnen som hørte kirken til. Disse fiskene var av mindre format. Størgarnfisket var fiske med, som navnet antyder, fiske med faststående garn, dvs. garn festet til land eller med tungt feste slik at det holdt seg på samme sted. Dette blei gjerne utført av de som dreiv drivgarnfisket. Garna blei satt ut på kvelden og tatt opp igjen på morgenkvisten.

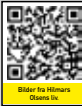
Alle omtalte fiskerier stoppet i 1978 når totalforbudet mot drivgarnfisket også nådde Drammenselva. Vi hadde noen år i forveien startet et forsøk på kortsalg og etterhvert blei det det som tok helt over. Men det er en annen historie.

Hilmar Olsen

Å stake båten oppover elva; det var litt av en kunst. Hilmar som var fiskebas på Hoensiden, bodde litt nede ved elva på østsiden. Hver kveld kom han stakende oppover for å ro over til vestsiden. Han begynte gjerne seinere enn oss, så ofte når han kom, satt vi på en tømmerstokk ved «Fiskebustrømmen». Hilmar røykte krokpipe, og der mens han holdt båten på rett kjøll midt i strømmen, tok han opp pipa og kveikte på. Begynte båten å skeine i strømmen, så var det bare en liten vrikk med staken, så var den på plass igjen. Hilmar var en sindig kar og dette har i alle år stått for meg som det største eksempel på sindighet og ro.

Ola Hobbestad

Fangstmetoder i fossen

Oljemaleriet "Hellefossen ved Hokksund" malt av Johan Christian Dahl fra 1838 henger på Nasjonalmuseet.

Ullern-Mælen

Ullern-Mælen i Hellefossen er den desidert eldste av de fast-stående fiskeredskapene som har vært benyttet i selve fossen.

I selve Hellefossen var det to mæler: Hoensmælen og Ullernmælen. Det var en fiskeinnretning som var slik at når fisken hoppet på fossen, så gled den inn i en kum hvor den blei hovet opp fra Mælene fisket meget godt på enkelte vannstander.

Mælen i Hellefossen er den desidert eldste av de faststående fiskeredskapene som har vært benyttet i selve fossen.

Når den første opprinnelig ble bygget på østsiden av elva er ikke kjent, men den omtales skriftlig første gang så tidlig som på 1200-tallet. Allerede i et skinnbrev sendt i 1224 av kong Håkon Håkonsøn (1217-1263) til bøndene på Eker, gis de første antydningene om en mæl i Hellefossen. Kongen skriver her om "...de som har gjort fiskeindretninger heri ...", noe som må tolkes til å være de første omtaler av Mælen. Under Magnus Lagabøters tid (1263-1280) omtales også Mælens fiske i Hellefossen, som allerede på den tiden var en så vidt lukrativ fangstmetode at kirken hadde sikret seg eiendomsretten. I 1665 anlegger Mælens Laksefiskerier sak mot de øvrige utbyggerne av fossen.

Hilmar Olsen - tar laks fra hoppefaka

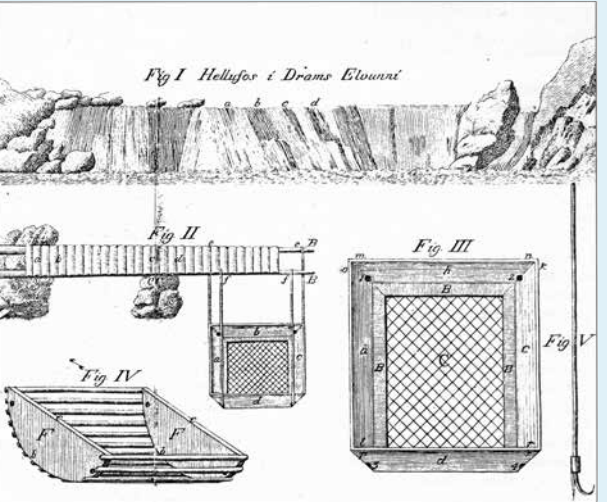
Mælene var bygget på et meget utsatt sted i fossen. Drammens-vassdraget har et stort nedbørsfelt, hele 17.300 kvadratkilometer, og dette resulterte ofte i store vårflommer som selvsagt tærte voldsomt på mælene. Med tiden ble også elva mer og mer benyttet til tømmerfløting, noe som resulterte i en ytterligere fare for ødeleggelse. Etter hvert ble derfor mælene bygget på med ulike beskyttelsestiltak, som høyt laftede kar og skansevegger. Mælene ble således med tiden til formidable byggverk, mye større enn det egentlig var behov for for kun å fange fisk. De konsentrerte strømmene som skulle trekke laksen til seg ble etter hvert regulert med en nåledam øverst mot fossen. Ved å justere åpningen på denne dammen kunne man få til en akkurat passende vannstrøm for å virke lokkende på laksen.

Vedlikehold og arbeide med nåledammene ble ofte utført på vinteren når vannføringen var lav. Ufarlig var det ikke.

Flakefisket (kørjer, kurver) er av nyere dato enn mælene- en rettssak i 1665 nevner flakene som en ny oppfinnelse, og fastslår at dette var en ulovlig fangstmetode-men fisket fortsatte helt til anlegget ble revet bort av storflom i 1916. Det var rett og slett kurver som fisken hoppet opp i og hvor den ble liggende til noen tok den opp.

R.I.Erichsens tegninger av flakene fra 1768.

Laksekultivering i Drammenselva

Gammel historie om lakseklekkeriet

Sommeren 1893 dro Anthon Landmark (1842-1932) på studiereise til USA. Landmark, som var inspektør for De offentlige foranstaltninger for ferskvannsfiskerienes fremme, hadde fått støtte fra sin arbeidsgiver, Indredepartementet, til å gjennomføre denne krevende reisen. Formålet var å sette seg inn i amerikanernes forsøk med landbasert oppdrett av laks og ørret. Landmark ble imponert over det han så, og da han kom hjem sendte han straks søknad til Stortinget om midler til oppbygging og ett års forsøksdrift av et «Udklækningsanstalt for Laxerogn». Anlegget ønsket han å plassere på gården Ullern ved Drammenselva, ikke langt fra Hellefossen. Kapasiteten skulle være på 2-300.000 yngel, og de totale kostnadene var beregnet til 5.000 kroner. Stortinget stilte seg positivt til planene, og anlegget, som skulle drives etter «den amerikanske Opdrætningsmetode», kunne tas i bruk våren 1896.

I «Norsk Fiskeritidende» for 1897 ga fiskeriinspektøren en fyldig oppsummering av dette prøveåret for landbasert lakseoppdrett. «Anstalten» besto av to bygninger, hver på åtte meters lengde og sju meters bredde. Bygningene ble innredet med kasser til utklekking av yngel. I tillegg ble det satt opp et ishus, og anlagt tolv dammer av ulik størrelse. Et sinnrikt system av grøfter og rør fra en nærliggende bekk sørget for gjennomstrømming av vann i kasser og dammer. Drammenselva var rik på laks, noe som gjorde det enkelt å skaffe stamfisk til anlegget.

Hilmar Olsen og historien om det første klekkeriet i nyere tid

Selv om det første klekkeriet i Hokksund ble bygget i 1855, skal jeg holde meg til årene fra ca. 1950 da jeg som liten gutt begynte å bli med min far Hilmar Olsen opp til det spennende anlegget. Etter hvert deltok jeg aktivt i dette arbeidet. Klekkeribygget lå på jorden til Ullern. Når du går veien til Ullern byggefelt og har passert garasjene til Lien, kan du se til høyre nedover jorden. Nede i den første «dæla» sto klekkeriet. Ned til klekkeriet tråkket vi en sti over jorden. Etter sterke snøfall kan jeg huske at vi tråkket til over knea. Klekkeriet hadde 18 klekketasser og i hver var det plass til ca. 5 liter rogn hvilket på den tiden tilsvarte ca. 25.000 rognkorn. Vanntilførselen var en ledning fra en

samlekum ca. 100 meter ovenfor. Inn i denne kummen var det lagt flere drenggrøfter og dette ga en tilfredsstillende vanntilførsel.

Bygget var ikke isolert og i perioder med sterk kulde var det tykke lag av rim innvendig. Klekkeribygget var renoveret i 1928 og hadde klekketasser som var snekret av tre. På 1960-tallet ble disse erstattet av aluminiums kasser. For at rognen skulle ligge stille i vannstrømmen gjennom kassene, var bunnen dekket av et lag med fin stein som var noe større enn erter. På dette laget av stein ble lakserognen strødd utover i et tynt lag, og da skulle de ligge stille helt til en begynte å se øyne av yngelen gjennom rognskallet. Da tålte de ganske røff behandling samtidig som det var på høy tid å få vasket både rogn og stein. Vaskingen foregikk ved at en fjernet en bunnplugg nederst i vannstrømmen og lot vann og rogn renne ned i en høy bøtte. Det meste av rognen fulgte da med vannet, men en måtte også hjelpe til ved å vifte med en hønefjær i vannet. Når all rognen var tatt ut ble all stein skuret ren i kassen og lagt pent utover igjen. Deretter ble rognen som nå var ren lagt utover steinene. I denne prosessen var rogn som ikke var befruktet blitt hvit og denne måtte plukkes ut. Dette foregikk med treklype og var nøysommelig arbeid. Vi målte vel aldri dette, men jeg vil anslå at ca.5% av rognen var ubefruktet.

Når rognen klekkes utover april/mai hadde yngelen medbrakt nistepakke i en stor pose under buken og ble kalt blæreyngel. De lå ganske stille i kassene i starten, men etter hvert som de vokste ble de mer aktive og fulgte til slutt med vannstrømmen og endte opp i en samlekasse. De hadde da brukt opp neste hele «nista» og det var meget viktig å få satt den ut i elva og på tilløpsbekker slik at den straks fikk tilgang til naturlig næring. Hvis en ventet for lenge med utsetting når «nista» var oppbrukt mistet yngelen «ørta» og evnen til å spise. I det gamle klekkeriet var det ikke noen foringsmuligheter slik at vi måtte ha satt ut alt innen midt i juni. Utsettingene var meget arbeidskrevende, og yngelen burde helt sikkert vært spredt vesentlig mer hvis en hadde hatt tilgang til mer ressurser. Klekkeriet var uten strøm de første årene jeg var med. Ved sjekking om kvelden var vi derfor avhengig av stearinlys. Etterhvert fikk vi lagt inn elektrisk lys. - Skrevet av Erik Fagerlid Olsen

Gyrodactylus

Hva er Gyrodactylus Salaris

Gyrodactylus salaris er en parasitt og monogen flatorm som snylter på laksefisker. I dagligtale omtales parasitten også som gyro eller laksedreperen. Det hender også at den også feilaktig omtales som lakselus (Lepeophtheirus salmonis), men det er et krepsdyr, altså et leddyr.

Gyrodactylus salaris er en ektoparasitt med laksefisker som langtidsgjæst (i Norge atlantehavslaks, regnbueørret og røye), men den kan også midlertidig overleve på andre arter i en tid. Den ble først oppdaget ved laksedød i Lakselva i Misvær og på Sunndalsøra i 1975, hvorav sistnevnte så på muligheten for å importere laksesmolt fra Sverige til bruk i regulerte vassdrag. Gjennom tester med mitokondriell DNA har forskning slått fast at parasitten genetisk grupperer seg i minst seks ulike haplotyper.

Parasitten har ført til at bestanden av atlantehavslaks er ødelagt i flere norske vassdrag. Den har vært påvist i 51 elver i Norge, men fins nå kun i Driva- og Drammensregionen i påvente av en sannsynlig friskmelding av Skibotnregionen i 2022. I Fremmedartslista 2018 er den vurdert til svært høy risiko på grunn av moderat invasjonspotensial og høy økologisk effekt.

Gyrodactylus Salaris i Drammenselv og Lierelva

Etter at Drammenselva og Lierelva ble infisert med Gyrodactylus salaris, er Åroselva siste naturlig reproduserende lakseelv i Buskerud.

Lakseparasitten Gyrodactylus salaris, Gyro, ble innført til Norge på midten av 70- tallet, og spredte seg raskt til 50 vassdrag over hele landet. Helt siden begynnelsen av 80- tallet har det blitt gjort forsøk på å utrydde parasitten med kjemiske behandlinger. Dette har vært en utfordrende prosess med mange tilbakeslag, men siden tusenårsskiftet har stadig flere behandlinger vært vellykket. I dag er 32 elver friskmeldte, 11 elver er behandlet og venter på friskmelding, og kun syv elver er fortsatt infisert med Gyrodactylus salaris. Tre av disse elvene er i Drammensregionen: Sandeelva, Lierelva og Drammenselva nedenfor Døvikfossen.

Hvordan kom parasitten til Norge?

Lakseparasitten Gyrodactylus salaris kom til Norge ved at infisert laksefisk fra Sverige ble satt ut i elver, innsjøer eller fiskeproduksjonsanlegg i ferskvann. Deretter ble parasitten spredt til nye elver med flytting av infisert fisk, eller som rømt oppdrettsfisk. I Buskerud ble parasitten først registrert høsten 1987. Da ble det funnet lakseunger med parasitten festet på seg i Drammenselva ved Hellefoss og Lierelva. Lakseungene var infisert fra et oppdrettsanlegg i Tyrifjorden. Oppdrettsanleggene her ble nedlagt som et resultat av påvisningene. Etter hvert ble parasitten også registrert i hele Lierelva med tilstøtende elver, og i Drammenselva fra Drammen til Ryfossen, mellom Vangsmjøsa og Slidrefjorden.

Hvorfor er ikke Gyrodactylus salaris utryddet fra Drammensregionen?

Drammenselva har et større artsmangfold enn i de andre elvene som er behandlet mot parasitten. På det lakseførende strekket i Drammenselva er det registrert 19 fiskearter, og i Lierelva, inkludert sideelvene Glitra, Nordelva og Asdøla, er det påvist 15 fiskearter. Den indre delen av Drammensfjorden har også en rik fauna av ferskvannsfisk, med til sammen 18 registrerte arter. I 2017 utførte Veterinærinstituttet og NINA en kartlegging av hvilke fiskearter som finnes i området, og hvilke kjemiske behandlinger som tar livet av parasitten, men som ikke skader det biologiske mangfoldet i området.

Kloring av Drammenselva for å bli kvitt Gyrodactylus Salaris

I skrivende stund så er det ikke tatt noen beslutninger om når og hvordan dette skal igangsettes. I artiklene nedenfor så kan dere lese om hvilke alternativer som ligger til vurdering og hva som er tenkt med hensyn til kloring av vassdraget og hvilke konsekvenser dette vil få for laksefiske i de nærmeste årene.

Fiske etter laks for sportens skyld

Fiske etter laks for sportens skyld, slik vi kjenner det i dag, er av relativt ny dato. Først for ca.190 år siden finner vi de første antydninger om et fiske som ble drevet mer for fornøynsens skyld, enn for maten og en kjærkommen biinntekt. Det var primært engelskmenn som hadde fått øynene opp for det fiskeelorado de norske elvene kunne oppvise, og fra en sped begynnelse i 1820, ble de norske elvene mer eller mindre overtatt av engelske sportsfiskere de etterfølgende 70-80 årene. Og det var også en gentleman fra de britiske øyer som var den første som fisket i Drammenselva som ren sportsfisker. Han ville nok ikke like å bli kalt engelskmann, all den tid han var skotsk, men han var nok en lidenskapelig fluefisker som sine engelske petri brødre.

Starten på sportsfisket i Drammenselva kan tidfestes til år 1826. I dette året bosatte skotten Robert Dalton Hutchinson seg i Drammen for å drive trelasthandel sammen med sin bror Henry på vegne av firmaet Hutchinson Brothers. Hutchinson var allerede en ivrig fluefisker og Drammenselva og alle bielvene med sine rike muligheter for fluefiske, måtte virke særlig forlokkende på ham. Han fuktet nok sitt fluesnøre allerede den første sommeren han var her i landet, med det finnes ingen opptegnelser som kan gi oss noen pekepinn på hvordan fiskelykken var. Men at han må ha fått fisk, både laks og ørret, er hevet over tvil.

Robert Dalton Hutchinson ga i 1839 ut den første lærebok i fluefiske på norsk: «Fluefiskeriets anvendelse i Norge». Denne lille boken; den er kun ca 40 sider, ble skrevet på oppfordring fra de mange som hadde sett hvor elegant han behersket denne form for fiske. Hutchinsons bok har utvilsomt hatt mye å si for fluefisket her til lands, og kanskje også for sportsfisket i Drammenselva. Han var kanskje ikke den første som fisket med flue i Norge, men han var avgjort den første som så villig øste av sine kunnskaper til beste for alle andre. Hutchinsons bok sier svært lite, om enn noe, spesifikt om laksefisket i Drammenselva. Boken er en lærebok i fluefiske og ikke en beskrivelse av lakseelver. Men det er ingen tvil om at det er Drammenselva det refereres til når laksefisket beskrives.

Ny tid -Stangfisket overtar!

Slutten av 1970-årene og begynnelsen av 1980-årene ble på mange måter et vendepunkt for laksen i Drammenselva. I 1977 kjøpte staten opp Ullern fiske under Hellefossen, og fra 20.juni 1978 ble alt fiske med garn forbudt i Drammenselva. Fra denne dato har det kun vært tillatt å fiske med stang. På 1970-tallet ble de fleste treforedlingsbedriftene langs vassdraget nedlagt. Dette gjorde selvsagt sitt til at gyttegrunnene etter hvert ble renere og at oppvekstforholdene for yngelen ble bedret. I denne perioden fikk vi også stadig strengere reguleringer i sjøfisket etter laks, noe som medførte større tilbakevendig av gytemoden fisk til vassdraget. Samtidig ble de første spede forsøk på å organisere sportsfisket gjort. Som en følge av dette ble det etablert et effektivt oppsyn også en endret holdning til ulovlig fiske i fredningstiden. I denne perioden ble også kultiveringsarbeidet intensivert, både gjennom tilføring av store deler av kortsalgsinntektene også gjennom flere tusen årlige dugnadstimer. Det gode samarbeidet mellom rettighetshavere og fiskeinteresserte skjøt også fart og resulterte i oppbyggingen av formelle organisasjoner for å ivareta Drammenlaksens fremtid.

Alle disse forholdene bidro sammen til at laksestammen sakte, men sikkert begynte å ta seg opp igjen. Etter en bunperiode i midten av 1970-tallet, og med et samlet kvantum oppfisket laks i 1979 på fattigslige 650 kilo, begynte veksten. I 1980 ble det fisket opp ca. 800 kilo, og allerede i 1981 ble det første tonnet passert, men et samlet kvantum på 1200 kilo. Og etter dette har veksten bare fortsatt og med en foreløpig topp i 2003 på utrolige nesten 16 tonn oppfisket laks for hele Drammenselva, og det bare på stang! Den totale oppgangen av laks i Drammenselva det året ble beregnet til ca. 40 tonn! Det er i ettertid helt klart at alle tiltakene som ble satt inn har vært berettiget og båret de frukter som alle de impliserte håpet på.

Sportsfisket etter laks i moderne tid i Drammenselva startet den 20. juni 1978. Fra denne dagen ble det tradisjonelle yrkesfisket med garn slutt, og dette året ble de første formelle avtaler avtalene mellom grunneierne og fiskerne undertegnet. Nå ble det selvsagt fisket etter laks med stang mange år før disse første avtalene kom i stand. Mange av dagens aktive fiskere startet sitt

sportsfiske i Drammenselva lenge før dette. For enkelte kan vi gå helt tilbake til 1940- og 1950- årene for å finne deres første forsøk på å fiske ølaks med stang. I 1950-årene var det en del engelskmenn og skotter som fisket i Drammenselva, og lokale krefter ble hentet inn som roere.

Grunnen til at vi velger å tidfeste den nye epoke til 20. juni 1978 er flere forhold: Som nevnt ble garnfisket i Drammenselva forbudt fra denne dato. Garnfisket i elver ble generelt forbudt noen år før, men elvene på Østlandet var unntatt fra denne bestemmelse. Etter påtrykk fra lokale krefter ble denne bestemmelsen også utvidet til å gjelde i Drammenselva.

For det andre ble den første formelle avtalen mellom grunneiere og Østsiden Jeger- og Fiskerforening (ØJFF) om disponeringen av fiskerettene nedenfor Hellefossen inngått dette året. Avtalen var spesiell i forhold til de tidligere avtalene fordi den omfattet nesten hele strekningen fra Hellefossen og ned til Hokksund bro. Det var med andre ord en stor og variert strekning ØJFF kunne tilby sine medlemmer og øvrige interesserte i denne første perioden.

Orkla i Sør-Trøndelag hevder å være folkefiskets elv. Om noen skulle inneha denne betegnelsen må det være Drammenselva. På hele den lakseførende strekningen, til sammen ca. 35 km., er det adgang for allmennheten til å fiske. Selvsagt ikke uten reguleringer i form av fiskekortsalg og antallsbegrensninger.. Uten dette hadde trengselen langs elvebredden vært et klart problem. Drammenselva kan skryte av at ikke en eneste meter av elva er bortleid til såkalt eksklusivt fiske. Ingen privatpersoner eller firmaer har fått kjøpe opp rettigheter til fortrenghet for lokalbefolkningen og andre. Dette har vært mulig gjennom et utstrakt og særdeles godt samarbeid med grunneierne og de lokale jeger- og fiskerforeninger.

Takket være dette samarbeidet kan i dag Drammenselva tilby et usedvanlig rikt og også velordnet laksefiske som i sin helhet er tilgjengelig for allmenheten og til svært overkommelige priser. Men dette har ikke kommet gratis. Titusentalls dugnadstimer er nedlagt av de lokale foreninger for å gjøre dette mulig. Dette gjelder ikke minst kultiveringsinnsatsen, selve hjørnesteinen for

et attraktivt fiske i en gyroinfisert elv. Men det må også nevnes de titusentalls dugnadstimer som medgår til å legge de fysiske forholdene til rette for de mange besøkende laksefiskere. Ljugarhuker settes opp, strandbredden ryddes, benker og bord kommer frem, renovasjonsordninger organiseres osv.

Alt dette kan synes å være små detaljer, men er likevel en vesentlig del av det dugnadsarbeid som utføres. Og alt gjøres for at laksefiskeren skal kunne bruke mesteparten av sin tilmålte tid til det som ligger hans (eller hennes) hjerte nærmest, selve laksefisket. - Skrevet av Einar Mathiesen.

Fra 19. januar på
Hellefossen avløst.

Storlaks løst på stang på
Østlandet.

For å få
Lakselaksen
Sesongen 2022.

Laksen i sitt rette element

Mangfold av fiskeslag i elva

Vederbuk

Tidvis store mengder, veldig sjelden over 2 kg. Mest vanlig størrelse er fra 600 til 1100 gr.

Stam

Det er brukbare mengder mindre stam noen plasser i nedre deler av elven særlig i str 1-1.5 kg.

Mort

Noen plasser i store mengder.

Brasme

Finner du stimene kan du fort få mange brasmer over 2 kilo.

Sørv

En sjelden fisk i Drammenselva men det er bekreftet fangst av denne fisken.

Gullbust

En sjelden fisk i Drammenselva men det er bekreftet fangst av denne fisken.

Laue

Går i store stimer opp og ned langs elva, kan være flere tusen individer i stimene. Kan bli heftig fiske etter abbor og gjedde om du finner slike stimer.

Karuss

Finnes i evjer lang oppe i elven.

Ørekyte

Mest å finne i tilløpende bekker og mindre elver.

Trepigget stingsild

Den trepiggete stingsilden er meget tilpasningsdyktig og finnes både i småbekker med rik vegetasjon, i brakkvann og i åpent hav.

Nipigget stingsild

Arten forekommer ofte i brakkvann, og kan da nå størrelse på 7-8 centimeter. I ferskvann er den noe mindre.

Havlampret (nøye)

Er en art som finnes elven og regnes som en delikatesse i europa. Den suger seg fast på laks og andre fisker for å suge blod.

Abbor

Det er store mengder abbor i elven og gode muligheter for fisk over kiloen.

Gjedde

Det er mye smågjedde opptil 5-6 kg (mest på 2-3 kg) på de rette plassene. Det finnes også historier om de riktig store gjeddene (over 10 kilo).

Hork

En sjelden fisk i Drammenselva men finnes i hele vassdraget.

Sik

Den finnes i store stimer i de nedre delene av elva på høsten, store mengder i indre deler av fjorden, også sett småsik i Hellefossen.

Ørret

Det er bra sjørretfiske i deler av elva om våren og særlig på høsten. Øvre deler ovenfor Hellefossen og Tyrifjorden er kjent for storørret.

Laks

Trenger ingen kommentarer.

Krøkle

En sjelden fisk i Drammenselva men det er bekreftet fangst av denne fisken.

Flyndre - Skrubbe

Skrubba er kjent for å tolerere vannmasser med lav saltholdighet og trives godt i brakkvann, noen steder har den også dannet bestander i rent ferskvann, mest i elver.

Elvemusling

Finnes noen plasser i store mengder og er lettest å se ved mindre vannstand langs elvebredden på Steinberg.

Ål

Det finnes store mengder middels store og små ål, særlig på dypere plasser i nærheten av steinrøyser kan du vanskelig unngå ål under bunnmeite kvelds- og nattestid.

Suter

Den er en utmerket matfisk med fast kjøtt. Skinnet er svært tykt og fast, og er blitt brukt til å lage sko av, og den er derfor også blitt kalt for «skofisk».

I tillegg er det noen arter som sannsynligvis sporadisk kan forekomme, slike som: Regnbueørret (trolig helt borte nå, er påtruffet sporadisk tidligere fra rømt oppdrettsfisk) Røye (ikke oppservert i elva, men finnes bl.a i Tyrifjorden og Krøderfjorden) Kanadisk bekkerøye (ikke oppservert i elva, men den finnes i Overbekken/Simoa).

Rettsaker og fiskerettighetstvister

På østsiden av Drammenselven (Storelven) nedenfor Hellefoss ligger gårdene Ullern, Kruke, Nordre Hobbelstad og Søndre Hobbelstad i denne rekkefølge. En lang rekke rettsaker tok sin begynnelse her tidlig på 1600-tallet og fortsatt

I tingboka for Eiker kan vi fra 8. juli 1650 lese:

«Amund Wlderen haffte veed hjemmestefn citeret Arne Haabelstad for slagsmaall og for hand vilde brende hans Laxehus». I 1658 går det også temmelig voldsomt for seg. I en etterfølgende rettsak forteller vitnet Anders Schott at Arne Paulsen Hobbelstad og Niels Ulderen hadde atskillige ord sammen om «Sætt-fiske-garn og Liusterfiskende» hvoretter Arne sa:

«Hvad sagde du? Svarede Niels: -Du løgst! Dermed haffte Arne en dragndi Kniff i handen och med skaffetslog hannem udi ansiktet nogle mange Slag. Dermed fik Anders Schott hannem fat om som han var dør. Anders bad Arne ham at slippe Kniffen, svarende Arne: «-Nei, ingenlunde, men slip ellers schirer iey eder-. Anders slap Arne och udløb til hans grande Povell Amundsen.

Vitnet Povell Amundsen forteller at da han kom tilstede «-haffte Arne fat paa Niels Vldereus Tømmerlenche och slog Niels Vlderen nogle Slag med den, saasom 2 det han saa, men hvor mange han slog før han indkom, vidste han ikke, saa blodet af Niels mætigen etterfulgte baade af ansiktet og hodet». Som ikke dette var nok, rakk Arne å sparke Niels Ulderen i ansiktet og på kroppen og i tillegg slå ham i hodet med en lysestake før de andre fikk roet ham».

Arne Paulsen Hobbelstads hyppige opptreden i tingbøkene tydet på at han var voldsommere enn de fleste, og disse hendelsene er nok ikke typiske

for forholdene rundt laksefisket. Men også i 1725 er det bråk. Vitnet Kristen Olsen kunne fortelle at han spurte Henning Fisker «-Hva leven der var paa Elven, svarede Henning at Erik Ulleren tog Nils Hobbelstad og kastede han i elve, fordi han fisket i Jubet».

Skrevet av Nils Petter Hobbelstad

Den 14. januar 1696 ble det skrevet om i Høyesterett mellom Ulern/Hobbelstad og Fisket i Drammenselven på gårdene Ullern og Kruke grunn i Byer Eiker: Dette ble avslutningen på en lang rekke rettsaker som tok sin begynnelse tidlig på 1600-tallet og fortsatte gjennom 1700 og 1800-tallet. Jeg skal i det følgende beskrive dette veregne fisket under skiftende økonomiske tider og naturforhold som forårsaket disse tvistene.

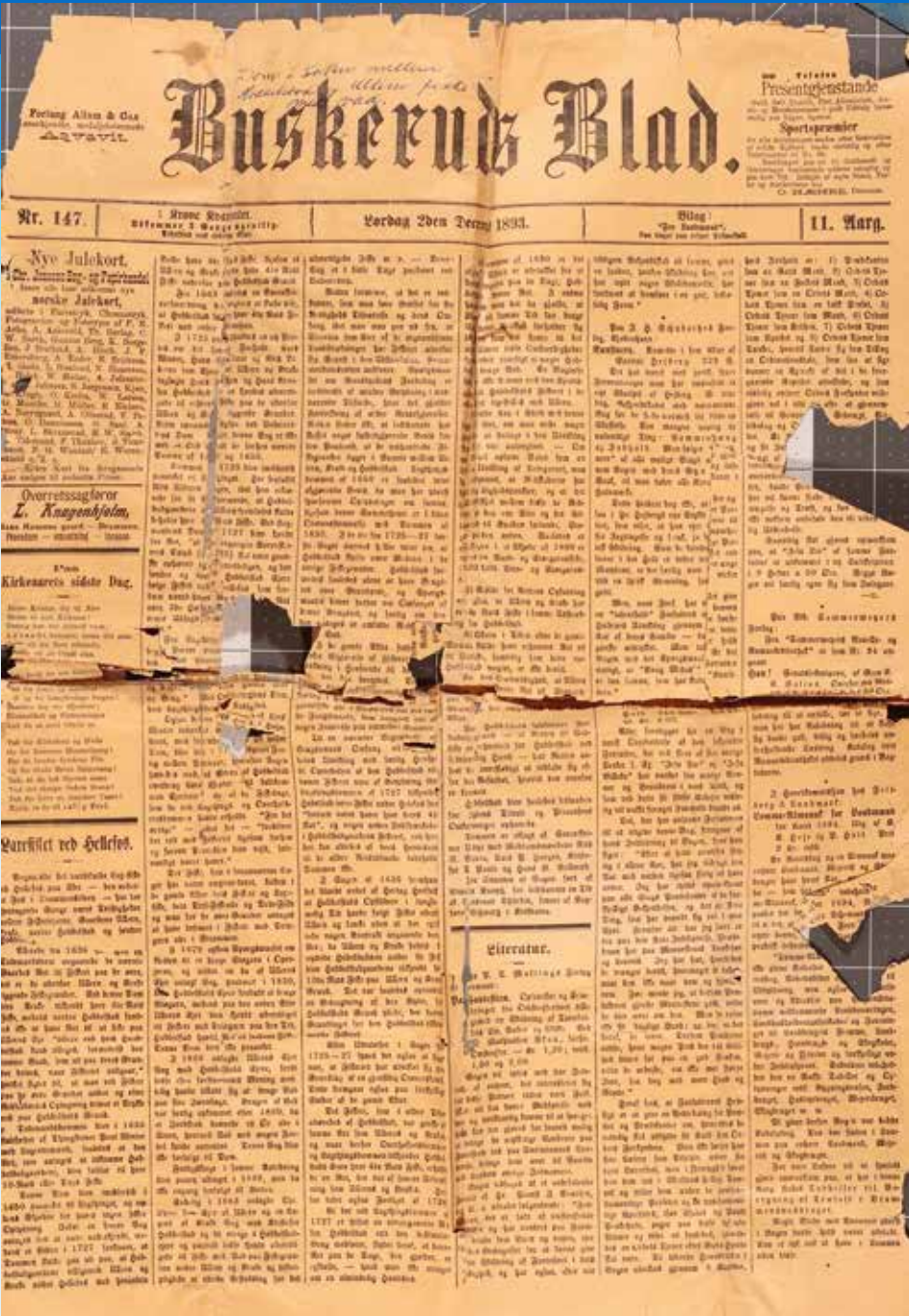
På østsiden av Drammenselven (Storelven) nedenfor Hellefoss ligger gårdene Ullern, Kruke, Nordre Hobbelstad og Søndre Hobbelstad i denne rekkefølge (se kartet). I 1836 har vi en tolvmannsdøm vedrørende disse gårdenes rett til fiske på de øvre d.v.m. Ullern og Kruke fiskegrunner. Ved denne dommen ble det avgjort at Kruke skulle ha hver å, nøtte fiske på disse grunner, mens Nordre Hobbelstad ikke skulle ha rett til fiske på Ullerns grunn, «-videre end hvis Hobbelstad kand tillages fiskevelst den tunne Baad, som ud paa denne Grunder drives, naar Fiskeriet vndergør». Til som tok hensyn til at en ved fiske på de «øvre» grunner under og etter opptak av fiskerestisakene, driver et stykke ned på Hobbelstads grunnde «nære» grunner!.

Under rettsaken måtte Jølluf Huen med skriftlig fullmakt fra Hertvig Hvidefeldt som hadde både Ullern og Søndre Hobbelstad i forlening. Av innholdet kan nevnes «-kan jeg samme hane (Arne Ullern) Stevnemaal ikke forhindre, meget mindre tilstede, dermed Hobbelstads Besiddere uden Forbevar sin Ret at fratrænges, hvorfor er da imod Fiskekræve Gældende tillade som færdt, ein Færelings Rende Vagne, dette mit Svar, Forsemer jeg at efterdi ofte beneidte Driv Fisket, haver været et Tællus Brug under Hobbelstads grunde».

(1) Gjengitt i Lagmannsdom No. 21/1727, dat. Moss den 10. January 1727, Laurids Michelsen, Assessor udi den kongl. Overhof Ret i Norge og Lagmann over Tingsaker og Frideriksstadts Lagdomme, Avskrift 1889 tilh. Nils Hobbelstad, s. 46.

gjennom 1700- og 1800-tallet, og en kan gå ut i fra at det omkring slik rettsaker har forekommet tilspissede situasjoner og episoder.

1726
In friderich den
fjerde af Guds Gnaade, Konge
af Danmark og Norge, de Ridders og
Bispe, Høveding inde, Almsky, Holsten,
Hormann og Bytmann, Børger inde
Olomborg og Delman, samt, Børger alle, det
stærkt, at vi, efter from almindelig
gængs ansejning og begiering, allernaadigt
for breiagt og tilladt, saa og fremmed br
sælg og tilladt, at somde Børger af Løgn
i Kong Rigs Konge, nemlig Hans Jørgen
og Hans Arvejen Hobbelstad maa paa de
3 fongr Andre tie miden paa færdig
lade indstærke med af Kongen, Løgn og Elie
i København den 30de October 1725 i mællern
brunet Hans Jørgen og Hans Arvejen
paa sin rurs, og Løgn Børger, Hans Børger

Dette historiske bilde er fra 1861 og viser Hellefossen i Hokksund, fossen som alle stridighetene dreide seg om. Til venstre i bildet skimter vi de «hengende flager» som var en fangstinnretning for å fange laks på vei opp fossen. «Flagen» var ei kasse som hang i fire tau, som igjen var festet i to lange stokker som hang utover fossen. Når laksen ikke klarte å hoppe opp fossen, falt den derfor ned på flagen og ned i kassa. Sogneprest Peder Anchersens skrev i 1743 at det enkelte dager kunne være over 100 laks som ble fanget i flagene.

Etter historien og alle rettsakene å dømme så må det har vært mye penger i retten til laksefiske i Hellefossen.

Tømmerfløting, sagbruk og trelast

Tømmerfløting hadde foregått i vassdraget helt siden høymiddelalderen, og stadig mer av tømmeret måtte transporteres fra de øvre delene av distriktet, der det fortsatt fantes skog med store dimensjoner. Dette gjaldt både sagtømmer og bjelker som ble tilhogd med øks. Etterhvert vedtok myndighetene reglementer

Utsikt fra Hokksund bru tidlig på 1900-tallet. Doppene og lensene dominerte elva.

for fløtingen og bestemmelser om hvor store kvantum som kunne hogges og skjæres på de ulike sagene. Selve fløtingen ble organisert av trelasthandlerne i samarbeid med hverandre, men der de største sagbrukseierne hadde det avgjørende ordet.

På 1700-tallet var det viktigste tømmerhengslet på Eiker ved Kverk nedenfor Skotselv, der tømmeret ble holdt tilbake og sluppet videre i mengder som ikke var større enn at det var mulig å sortere dem når de kom fram til brukene. Senere ble Steinberg hengsle det klart viktigste. Det største av disse sorteringshengslene var «Storhengslet» ved Nøstetangen, der tømmeret ble stanset. Ved disse hengslene var det faste mannskaper, mens det bare var sesongarbeid ved de mindre hengslene og ved brøtning i sideelvene. Fra Nøstetangen ble

tømmeret trukket oppover Vestfosselva med hester som gikk langs elvebredden. Dette arbeidet ble utført av «tømmerdragere». I tillegg fikk sagene i Vestfossen en god del tømmer fra området rundt Eikeren. Disse stokkene ble bundet sammen i flåter og fraktet over innsjøen med seil på. Etter at stokkene var blitt til planker og bord ved sagbrukene, ble de lenket sammen i store «sopper», ofte med flere tusen bord, og fløtet ned til bordtomtene på Bragernes. Denne plankefløtingen ble utført av spesialarbeidere som ble kalt «nersettere».

«Elvearbeider» var en vanlig yrkesbetegnelse på Eiker i gamle dager. Det kunne være en som var fast ansatt ved ett av de store oppsamlings- eller sorteringshengslene, eller en som hadde sesongarbeid som brøtningsarbeider i ei av de små sideelvene. Det kunne være tømmerdragere som fraktet tømmer opp Vestfosselva eller bordfløtere som sto or transporten av trelast fra sagbrukene på Eiker ned til havna i Drammen. Tømmerfløtingen var en mangfoldig virksomhet, og en viktig del av næringslivet på Eiker.

Film om Steinberg hengsle.

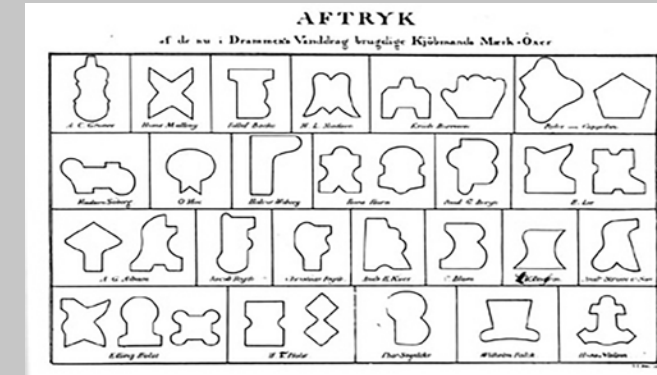
Historien om trelasthandelen på Eiker.

Tømmerhandelen var viktig for de kongelige allerede på 13-hundretallet

Margrete Valdemarsdatter var dansk prinsesse og gift med den norske kongen Håkon VI Magnusson. I 1387 ble hun valgt til Norges «rette frue og husbond». Året etter opprettet hun Eker len.

Årsaken var mest sannsynlig at hun ønsket kontroll med inntektene fra tømmerhandelen.

Hver enkelt bedrift og trelasthandel hadde sitt bestemte merke som ble hogd inn i tømmerstokkene med spesielle merkeøkser. Merkekartet var noe fløterne ved sorteringshengslene måtte kjenne ut og inn.

Fiskebuene langs elva

Laksefisket alene var verdt omtrent like mye som de største gårdene i bygda. Mange av gårdene langs Drammenselva har også hatt egne fiskebuer, og i Dyngje ved Hokksund var det en rekke slike buer som ble brukt til oppbevaring av garn og redskap.

Livet i «Fiskebua»

Vi var jo ved elva 8-9 timer nesten hver kveld, så vi hadde behov for å komme i hus for å få oss en kaffetår og litt mat. Særlig i sure høstkvelder kunne det være kaldt nede ved elvekanten, så da var det godt å komme inn. Ola Hobbestad forteller om livet i fiskebuene.

Tidligere når eierne fisket på et døgn som vi sa, dvs. de hadde hvert sine fiskedøgn etter turnus, da hadde Ullern og Hobbestad hver sin fiskebu. Kruke bodde så nære at de gikk hjem. Dette var på østsiden. I nyere tid fisket vi sammen på part, dvs. at vi deler etter en part når fisket er avsluttet. Hobbestadbua hadde etterhvert blitt skakk og dårlig, så Ullernbua blei det naturlige tilholdsstedet. Bua er restaurert og står der den dag i dag.

Fiskebua besto av ett rom og det var på 15-16 kvadratmeter. Det hadde trebenker etter sidene, bord, ovn og et par stoler. Her slappet vi av, tørket klær, spiste og varmet oss. Det var vinduer mot elva og mye av tiden gikk med til å sitte og vokte på elva og se om laksen vaka på grunnen.

Og så hadde vi «Ølkroken». Det var en jernring ca. 5 cm i diameter som hang i en snor fra taket. I veggen var det en stor jernkrok. Det var om å gjøre å slenge jernringen slik at den blei hengende i jernkroken. Det skulle lang trening og god teknikk til å få det til.

Ellers var det kaffedrikking og kanskje et slag kort. Det hang garn på veggen og oppunder taket, et par reserve-årer og reserve-emner til staker og haker. Når fisket var slutt om høsten, hadde vi fiskebulag. Da pyntet vi med bjørkelau og kokte fersk laks, og så var det litt godt attåt.

Ullernbua restaurert slik den fremstår idag til utleie for ivrige sportsfiskere og turister.

Hobbestad bua før restaureringen.

Ullernbua og Hobbestadbua side ved side omtrent der de står idag. Vi kan se at det er gjort en god restaureringsjobb med fiskebuene siden dengang.

Hoensbua

Det er ikke mange av fiskebuene langs elva som er bevart idag. Nedre Hoen fiskebu er bevart, til dels med inventar, slik den sto da den var i bruk fram til begynnelsen av 1970-tallet.

Den er i dag ganske enestående i sitt slag og representerer en type kulturminne som det knapt nok er flere igjen av, og denne har høy verneverdi.

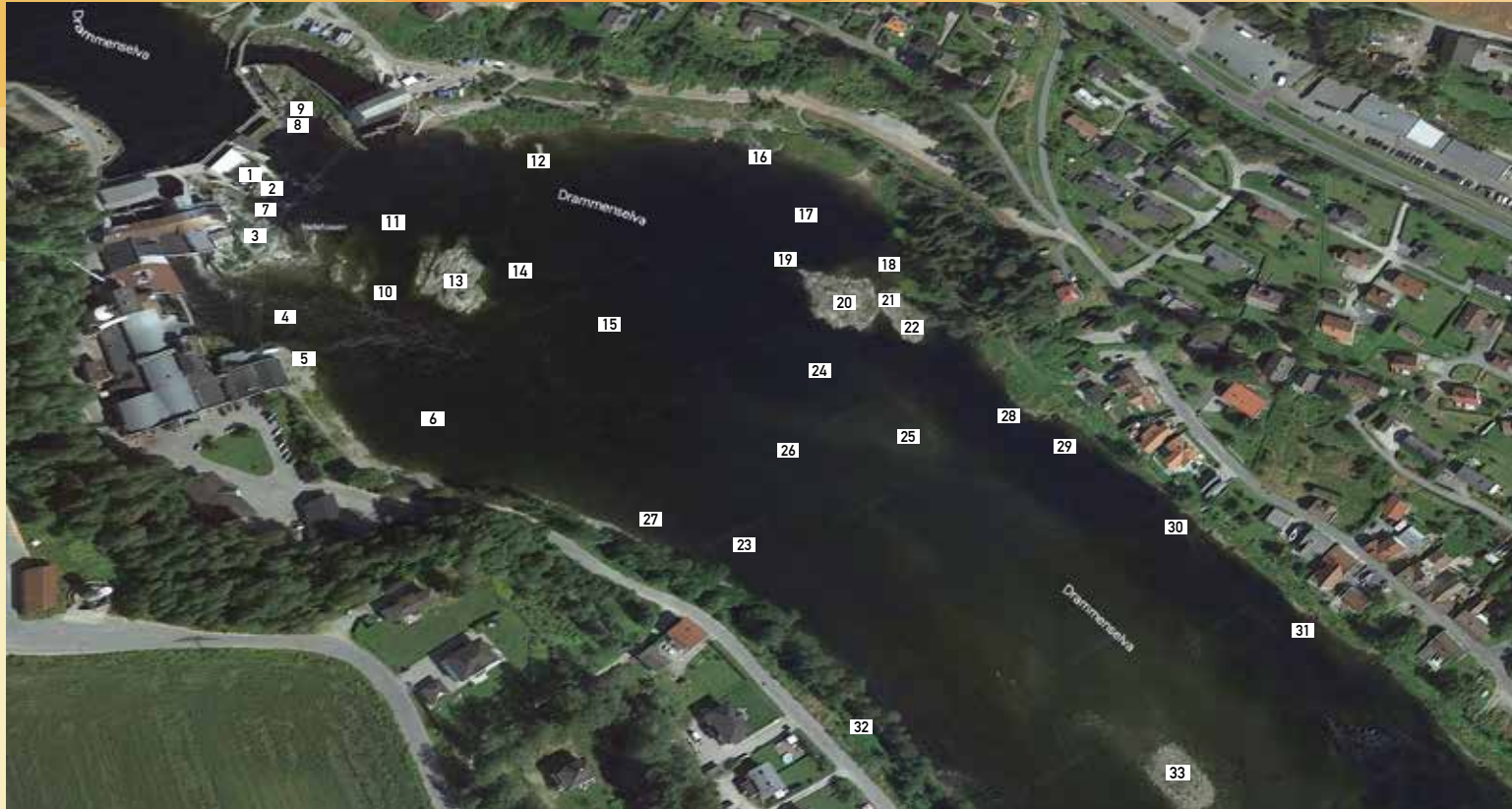
Elvebredden ved buene og som dere ser så var det mye tømmer i elven i gamledager.

Gammelt bilde av elvebredden ved Skretteberg.

Livet i fiskebua så spennende ut.

Stedsnavn i elva

1. Kulpen
Kulpen ligger under vestre sektor i Hellefossen. Fra Kulpen er det inngang til laksetrappa.

2. Bukkeberget
Bukkeberget er berget under kulpen, her går laksetrappa over.

3. Iskanalen
Iskanalen er renna langs fabrikkveggen under sliperiet. Dette var den beste stedet i fosse n hvor laksen gikk naturlig opp. Derfor var det naturlig at den første laksetrappa blei bygd her etter at dammen blei bygd tidlig på 50 tallet.

4. Fabrikkstrømmen.
Dette er strømmen som kommer fra kraftstasjonen på vestsiden.

5. Masta
Masta står rett inn for Fabrikkstrømmen – rett ut for fyrhusveggen.

6. Fabrikkvja
Dette er evja mellom Midtskjæret og land på vestsida

7. Hoensmælen
Hoensmælen ligger på vestsida i fossen. Gammel fiskeinnretning. Laksetrappa er en del av denne i dag.

8. Yttermælrenna
Ligger på østsida i fossen, mellom Ihlenmælen og sektoren. Ny laksetrapp er bygget her – høsten 2013.

9. Ihlenmælen
Ihlenmælen ligger på østsiden i fossen. Gammel fangstinnretning.

10. Bolteberget
Ligger på østsida av fabrikkstrømmen.

11. Svartevja
Ligger mellom Midtskjæret og fossen.

12. Høgge(t)
Ligger på østsida under kraftstasjon på østsida. Har navnet si fra den det gikk tømmer i elva. Farlig å komme gikk en med båt her – tømmeret gikk en runddans her, så du kunne bli sperra inne mellom tømmeret og fossen – bli høgd opp, derav navnet.

13. Midtskjæret
Midtskjæret ligger «midt» i elva. Danner også et skille mellom grunneierne på øst og vestsida. Det er hugget inn et kryss på den nordøstre delen av midtskjæret-grensemerke, grensa går fra midt i damhuset i fossen(huset mellom østre og vestre sektor) til merke på midtskjæret, herfra går grensa til merke nord på Storstein, kryss i stor stein her også. Fra her går grensa til spiret på Haug Kirke.

14. Kåvan
Er strømmen på østsida av Midtskjæret.

15. Midtevja
Er evja nedenfor Midtskjæret.(Bakevje)

16. Karet (Ljogerhuk-Kula)
Skjæret å østsida-2 delt. –Nord for evja.

17. Evja
Ligger innenfor Landskjæret – fint badested.

18. Lorthølet.
Ligger innerst i Evja. Kan være et veldig gammelt navn, sammenheng med Dyngje ?

19. Blindeberget
Ligger nord for Lanskjæret. Ligger over vann når elva er veldig lita.

20. Landskjæret
Ligger på østsida- framtreddende stort skjær på østsida- 2 delt.

21. Skjærrenna
Skjærrenna deler Landskjæret i 2. Renne ble sprengt ut pga. tømmerfløting.

22. Salberget
Salberget er det innerste berget skjæret av Landskjæret.

23. Hoensggrunnen
Den delen av elva som ligger på vestsida av delet mellom Landskjæret og Støyten.

24. Ullemgrunnen
Er den delen som ligger på østsida av delet

25. Vadøra
Vadøra er den steingrunnen som kommer til synet syd for grunen. Som navnet ble vadet trukket med denne øra. Øra kom etter det store raset i Evja i 1860.

26. Midtøra
Ligger mellom midt i elva, kommer aldri til syne.

27. Støyten-Grevlingen
Begynner der Fabrikkevja slutter

28. Fiskebustrømmen
Er strømmen inntil land nedenfor fiskebuene.

29. Fiskebuevja
Er evja nedenfor strømmen.

30. Laugerudstrømmen
Ligger nedenfor fiskebuevja. Gamle «Luerun» bodde her.

31. Skrettebergstrømmen
Et nytt navn som har dukket opp i forbindelse med Laksefestivalen. Strømmen ligger rett ned for Dyngje 63, som har vært i Skrettebergs familiens eie siden 1922.

32. Flisebakken
Flisebakken er nedenfor Grevlingen. I tidligere tider tømte Hellefoss flisa fra sliperiet her, derav navnet.

33. Storstein
Ligger midt i elva, tidlig omtalt med grensemerke mellom øst og vest. Storstein kommer av store steiner. De største ble sprengt vekk på grunn av at tømmeret satte seg fast her.

34. Hoensbua.
Bygget opp igjen etter storflommen i 1860. Ole B. Hoen fortalte meg at flodbølgen fra raset i evja tok den gamle bua. Den nye ble flyttet litt lenger opp fra elva.

35. Storsteinsevja
Ligger nedenfor Storstein inn mot vestsida.

36. Flueøra
Steingrunne som kommer til syne ved «lav» vannstand. Fra Storteinsevja og nedover. Det er mye som tyder på at denne oppstå etter det store raset i evja i 1860.

37. Øvre Hoenskaret
Ligger mellom nedre delen Flueøra og land på vestsida.

38. Dynamitten.
Ligger likeovenfor utløpet av Hoenselva. Navnet kommer av en betongbunkers som Heimevernet hadde til oppbevaring av dynamitt.

39. Henåa
Navnet på strekningen utenfor utløpet av Hoenselva. Navnet ble brukt av eldre folk på østsida. Kommer av det gamle navnet på elva – Henselva. Var her et eget laksefiske som ble kalt Henåafiske. Var også et godt fiske ovenfor utløpet opp mot Hoenskaret, dette ble antagelig ødelagt i forbindelse ned storflommen i 1860 og raset i evja. Stein og sand/jordmasse la seg igjen her.

40. Hoensevja, -(Mørkevja-Svingen)
Elva nedenfor Hoenselva. Her lå det en gammel boplass hvor det ble holdt bruksskole av Hoens bruk.

41. Burudevja
På østsida

42. Horningen
På nedsida Burudevja.

43. Risøra
På østsida ovenfor brua.

44. Bukta
Bukta ligger innenfor Risøra.

45. Katsund
Sundet mellom Risøra og vestsida.

46. Sundstedtråkka
Gammelt navn på østsida ovenfor brua.

47. Sundbakkaret
Ligger på vestsida ovenfor brua.

48. Bommane
Fra Risøra/Sundbakkaret ned til brua. Mellom doppene. Stryken – Strykevja

49. Skriverlanda
Ligger ut for Sorenskrivergården

50. Skriverhølen
Ligger også her.

51. Brynta
Hele elveløpet mellom Øvre Sandøra og fastlandet. Hokksund Båt og Camping ligger her nå. Det var dampskipbrygge her.

52. Brennarhølen ((Hølet)
Ligger nedenfor brua på vestsida.

53. Prestøra
Prestøra ligger nedenfor her.

54. Øvre Sandøra
Ligger mellom Strykevja og elva.

55. Nedre Sandøra-Tjuvøya
Ligger ut for nedre delen av Loesmoen

56. Hagaøya
Er den nederste øya mot Nedre Eiker på vestsida

57. Prestegrunnen
Navnet på det som Kjerka eide, i dag Statskog./DN

58. Sandenlanda
Ligger på vestsida nedenfor utløpet av Vestfosselva og går helt ned til Tensjø (enden av Industriveien)

59. Raset
Navnet etter det store raset i 1910. Ligger på østsida

60. Hagaevja
Ligger nedenfor raset på østsida

61. Lillebyfeten
Ligger på østsida rett ovenfor Hagaevja. Var også navnet på en gammel boplass.

62. Pilestøyten
Ligger på nedsida av Hagaevja

63. Hella
Ligger på østsida

64. Spunsgarden
Ligger etter Sandenlanda på vestsida. Spunsgarden var egentlig oppdemmingen som ble bygd etter raset i 1910 for å hindre erosjon, men brukes vel også som navn på den øvre delen av elveløpet mellom Nedre Sandøra og Loesmoen.

Etter informasjon fra Terje Skretteberg og Bent Ek.

Båtbyggerier langs elva

Båtene på Drammenselva

Trolig har de kjappe, lette elvebåtene vært i travel virksomhet i godt over 1000 år på Drammenselva. Litt av vikingeskipenes eleganse avspeiles i konstruksjonen, men selvfølgelig har båten utviklet seg gjennom århundrene. Tidligere hadde alle langs elva båt, og denne var like viktig som bilen er i dag. Den fantes også i en transportversjon, der lasteevnen kunne være opp mot 10 tonn. Disse ble brukt til transport av teglstein og tremasse fra Eikerbygdene og ned til Drammen havn.

Nersetterbåtene

Det karakteristiske ved båtene er at de er kjappe, lette å manøvrere og nesten lydløse i vannet. Båten er meget stabil. To mann kan stå på siden å trekke tunge garn uten at den kantrer. Av disse små elvebåtene er det to varianter. Det er «jagern» med to bord-ganger, og som navnet sier er dette den kjappeste av elvebåtene. Den andre kalles for «nersettørn» og har tre bordganger. En gang var Drammensvassdraget full av disse elvebåter i tre som ble brukt til fiske, tømmerfløting og varetransport. Dette var raske og lette elvebåter som var perfekt tilpasset sitt bruk ved at de var stødige nok til at man kunne stå i dem, og flatbunnet nok til at de kunne passere mellom sammenkjedede tømmerstokker. Så tok fløtingen slutt, og båtene endte som fritidsbåter på vannene i marka. Siden har antallet nersetterbåter blitt stadig færre, samtidig som menneskene som bygget dem, har falt fra.

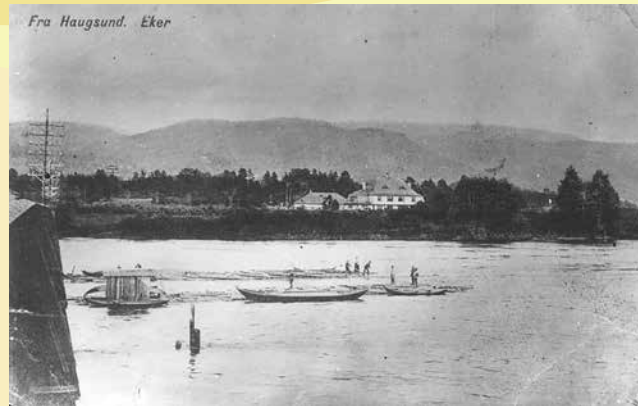
Nersetterbåtene er en viktig del av vår immaterielle kulturarv, og vi har rike håndverkstradisjoner og en industrihistorie som er viktig å ta vare på!

Storbåtene

Nedenfor ser du et bilde fra 1915 ved Storhøngslet rett nedenfor Høksund bru. Her ser en godt forskjellen i størrelse på storbåt og nersetterbåt. Storbåten ser du midt i bilde med Sørenskrivergården i bakgrunnen.

Dessverre er det ingen igjen av disse store båtene.

Historien om båtbygger-familiene gjennom 300 år

Norsk skogmuseum (v/ Espen Skjærbakken) innhentet i 2002 opplysninger om båtbyggerfamilier langs Drammenselva, hvor de fleste holdt til ved Høksund, og bygget elvebåter til fløting, transport og fiske.

Borgersen-familien (ovenfor) på Sundbakken bygde i flere generasjoner den velkjente «Sundbakkbåten».

En annen borgersen slekt på Loesmoen (til venstre) bygde de såkalte «Bentebåtene», hvor Thore Borgersen var femte generasjon som holdt denne tradisjonen ved like.

Det er blitt holdt kurs i båtbygging.

Om laksefiske tilhørende Øvre og Nedre Hoen

Dette har vært drevet som næringsfiske i mange århundrer. Et skinnbrev fra ca. 1300 tallet forteller at gårdene drev fiske «um eiander og ankelaust» i Henåa, som var nedre del av Hoens- elva (Heigne å) og området ved utløpet av Storelva. Innsjøen Drafn på Eiker var da redusert til en utvidelse av elva.

I 1530 hadde gårdene felles eier, Haldo Reidulfson, som synes som Winther-familiens stamfar. Hans sønner foretok antagelig nåværende deling av jord og fiske da de overtok gårdene. Nedre Hoen fikk fisket fra og med Hellefossen og til Storsteinen, ca 400 meter nedenfor, og Øvre Hoen derfra og til nedenfor Henåa, dvs. til delet mot Haug prestegårds grunn.

Etter hvert som Drafn minket, ble Hellefossen høyere og fisket bedre, mens Øvre Hoens grunn ble dårligere og ble på 1700-tallet bortleid til Winther på Nedre Hoen. Men en gammel tømmerøks fra Øvre Hoen har en stilisert laks i merket. Nedre Hoen hadde utbedret sitt flakefiske i fossen, avbildet på J.C Dahls maleri av Hellefossen fra 1838. Ved skattematrikkelen i 1875 ble fiske tilhørende Nedre Hoen verdsatt til like mye som gården med 600 da. innmark og 500 da. skog. Kartene nedenfor er fra 1784 (til venstre) og 1783 (til høyre) og er tegnet av Jens Irgens Müller. Gårdene Øvre og Nedre Hoen var ganske jevnstore men det var Øvre Hoen som var eier av de fleste møllene og sagbrukene omkring elven mens Nedre Hoen hadde det beste laksefiske. På grunn av damutbygging i fossen tapte flakefisket seg, og utover 1900-tallet minket også garn- og vadfisket på grunnen. Men i 1910 ble det sendt 10 tonn laks fra Hokksund jernbanestasjon til firma Inger Sørensen i Kristiania. Vilt og fisk grossist; det var da fra både Ullern- og Hoens-fisket og andre lokale fiskere.

Kristoffer Kulland var mottager og ekspeditør og sørget for å pakke nattens fangst i knust is i store kasser og sende den med formiddagstoget til Kristiania. Dermed kunne Hellefoss/-Drammenselv-laksen selges helt fersk, og det pga. merpris over Vestlandslaksen, også på grunn av størrelsen. Fersk laks var jo luksusmat, også på laksegårdene, og det var nok ikke den tjenestefolkene betinget seg å ikke få mer enn 3 ganger ukentlig! Historien går igjen i mange laksedistrikter, men som Einar Mathiesen forklarer i boka «Laksefisket i Dramselva», var det den magre, nedsaltede høstlaksen, som ble nokså trå utover vinteren de ikke ville ha for ofte. Dette var jo naturalhusholdningens tid, og alle gårdens ressurser måtte utnyttes, også høstlaksen.

Da garnfisket ble forbudt i 1978, var utbyttet minimalt. Derfor ble det lett å overlate grunneiernes rett til fisket til Østsiden Jeger- og Fiskeforening for sportsfiske og salg av fiskekort. Dermed ble det også slutt på «frifiske» og tjuvfiske. Hellefossen Grunneierlags strekning ble inndelt i soner og Øvre Hoens sone ble en attraktiv fluefiskersone. Grunneiernes utbytte ble mangedoblet og takket være samarbeidet med Østsiden Jeger- og Fiskerforening er Drammenslaksen reddet fra utryddelse på grunn av lakseparasitten.

- Skrevet av Ole B. Hoen Senior.

Oljemaleriet "Hellefossen ved Hokksund" malt av Johan Christian Dahl fra 1838 henger på Nasjonalmuseet.

Øvre Hoen pokalen

Eier av Øvre Hoen i 1759 var kjøpmann og kirkeinspektør Jens Hofgaard på Bragernes i Drammen.

I 1751 kjøpte han Øvre Hoen med tre sager og kvernhus, og i 1753 var han gift med Kirsten Stranger.

Jens Hofgaard var en meget velstående mann som drev skipsrederi og trelastforretning. Det var antagelig sagene på gården som fikk han til å kjøpe Øvre Hoen. Han kan imidlertid også ha funnet gården velegnet som sommerbolig og et sted for selskapelighet.

Pokalen viser detaljer fra laksefiske og trelasthandel i elva.

Kjøpmenn, bakerier, kino, bank, sorenskriver, slakteri, sykehus og livet i gata

S-Laget på Vendelborg

I mars 1948 åpnet Hokksund Samvirkelag avd. i Sofus Skibreks gård på Vendelborg, men alt i juli samme år ble det kjøpt inn egen tomt Snippen og bygd ny forretning der.

Ellen Fagerlis kolonial

Drammenseren Peder O. Fagerli flyttet til Eiker etter at han giftet seg i 1902 med Karoline Emilie Kristensen fra Dyngje, og han slo seg ned i Dyngje som fiskehandler og sykkelreparatør. Etter at Karoline døde i 1921, flyttet Peder sykkelverkstedet til Brugata, men han beholdt huset i Dyngje og startet landhandel der i 1926. Den ble drevet av datteren Ellen, som drev denne lille dagligvareforretningen i 43 år. Hun giftet seg med laksebasen Hilmar Olsen, som også hjalp til i butikken når han ikke var ute på elva eller var opptatt med å stille fiskeredskapen.

Barnesykehuset

På denne tomte lå tidligere Buskeruds første amtssykehus, og seinere Hokksund skole. Barnesykehuset i Hokksund. Etablert i 1959 som privat institusjon eid og drevet av fru Randi Ramstad. Landsdekkende spesialiskehus for barn med alvorlige funksjonshemninger. Statlig driftsovertakelse og finansiering fra 1988 (pasienter legges inn via Rikshospitalet). Den statlige driften ved Hokksund barnesykehus ble avviklet 1.6.1998

Baker og kafé Kruke

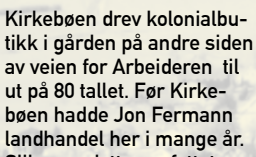

Krukens bakeri og konditori var et bakeri i Hokksund i Øvre Eiker kommune, som var i virksomhet fra 1915 til 2000. Det ble hele tiden drevet av ulike medlemmer av familien Kruke. Bakeriet lå opprinnelig i Storgata i Gamle-Hokksund, der det også var en kafé, men i 1971 ble virksomheten flyttet til Stasjonsgata. Det ble da drevet under navnet «Kruke & Sønn». Ragnvald Hansen Kruke var født i 1884 og kom fra gården Kruke rett i utkanten av tettbebyggelsen i Gamle-Hokksund og

Dyngje. I 1913 kjøpte han tomten etter Hus no.38 i Hokksund, som nettopp hadde gått med i en stor brann som også rammet to av nabohusene. Kruke fikk oppført et nytt to-etasjes hus ut mot Storgata, der halvparten av underetasjen ble bakeriutsalg og kafé, mens resten av huset ble bolig. Mellom dette huset og elva ble selve bakeriet bygd i murstein, for å redusere brannfaren. Bakerovnen ble nemlig opprinnelig fyrst med ved. To år etter at Kruke hadde kjøpt eiendommen kunne han åpne bakeriutsalg. Det skjedde den 19.juli 1915, og Kruke fristet med «godt utvalg, første klassens varer og rimelige priser». Det var nok behov for et bakeri til i Storgata på denne tiden. Riktignok hadde Jørn Andersen Moe bakeri og utsalg bare femti meter lenger nede i gata, men den andre bakermesteren i Gamle-Hokksund, Jens Skar, hadde nylig lagt om fra bakeri til slakterforretning. Dermed ble den nyetablerte bedriften en suksess. Ragnvald og et par læregutter sto for bakingen, mens Hildur Kruke drev utsalg og kafeteriaen.

Under krigen hadde Gunnar Kruke en sentral posisjon i hjemmefronten på Eiker, og bakeriet ble en viktig leverandør av forsyninger til «Gutta på skauen». Myndighetene avslørte aldri dette, selv om en av de nærmeste naboer var «Arbeideren», som var hovedkvarter for de tyske okkupasjonsstyrkene på Øvre Eiker.

Kirkebøen kolonial

Kirkebøen drev kolonialbutikk i gården på andre siden av veien for Arbeideren til ut på 80 tallet. Før Kirkebøen hadde Jon Fermann landhandel her i mange år. Slik som dette oppfattet barna i gården den første tiden med butikk. Far hadde overtatt en gammel forretningsgård, og den var innredet slik at den ene delen fulgte gata, så gikk den ned langs en vei til stranden og der nede lå elven. Så gikk bygningene litt nedover mot syd, men det var stor strand mot elven. (Dit kjørte bøndene sine tømmerlasser som lå der til flommen kom, og da ble alt tippet uti.) Men vår gård hadde stor gårds plass med bakeri opp mot veien, og port på en vei under huset til bakgården. Under huset her, i denne vestre biten lå saltbaljene våre. Far handlet salt fårekjøtt fra Island som lå i store baljer og det måtte vi vanne ut vel og lenge før vi kunne spise av det. Nede i bakgården hadde vi en lang bod og der hadde vi parafinkanner og vedskjul og et stort rom til gamle pakkasser og der var det stas å leke. Men huset lå i bakke så her ble det en etasje over bakken og der var leiligheten vår. Stedet var farlig for små barn der det lå mellom Storgata og Drammensleia.

A. Andersen kolonial

Storgata 37-41 (hus no.29 i Haugsund), der A. Andersens kolonial ble drevet gjennom nesten hundre år. A/S A. Andersen kolonialforretning var en forretning som lå i Storgata i Gamle-Hokksund. Den ble etablert den 26. mai 1886 av Andreas Andersen på hans egen eiendom og bolig - Hus no. 29 i Haugsund (Storgata 37-41) - der faren, Anders Hansen, tidligere hadde drevet bakeri. I 1946 ble forretningen overtatt av sønnen. På begynnelsen av 1950-tallet ble dette beskrevet som «en alminnelig kolonialforretning som omsetter fetevarer, glass, steinskjøkkenutstyr, isenkram, malervarer, kortevare, leketøy, bøker og papir og forskjellige blader etc.» Imidlertid hadde innehaveren planer om å modernisere og utvide med en «avdeling for manufaktur og pyntesaker m. m.» Disse utvidelsene ble ikke gjennomført. Forretningen ble seinere overtatt av Einar Andersens sønn, Arne Andersen, som fortsatte driften fram til rundt 1980, da den ble lagt ned etter nesten hundre års sammenhengende drift.

Slakter og kjøttbutikk Skar

SKAR, JENS N. Eget firma, Hokksund. Slakter og pølsemaker. Grønnsaker. (3 funksjonærer). F. 28. mars 1905 i Hokksund av foreldre slaktermester Nils Skar og hustru, Inga f. Johnsen. Han har faglig utdannelse og 20 års praksis i sin fars forretning. Formann i Øvre Eiker Håndv. foren. Forr. drives i egen gård. Gift med Nora Nilsen, f. 23. mars 1903 i Hokksund av foreldre Sigurd Nilsen og hustru Anna, f. Clausen. Hun har ca. 12 års praksis i forskjellige forretninger i Hokksund og Drammen. Ovennevnte forretning driver hun i egen gård sammen med sin mann Jens N. Skar. Gift med Jens N. Skar, f. 28. mars 1905 i Hokksund av foreldre slaktermester Nils Skar og hustru Inga, f. Johnsen.

Hokksund Samvirkelag

Hokksund Samvirkelag ble startet i 1907 etter initiativ fra Haugsund Arbeiderforening, og de første årene leide handelslaget lokaler i Kittil Ødegaards skystasjon ved enden av Storgata. Noen år seinere ble en del av denne tomte kjøpt, og i 1915 ble det nye Haugsund Handelslag bygd der. Navnet ble forandret til Hokksund Samvirkelag i 1936. Samvirkelaget fikk etter hvert flere forretninger i Hokksund. Butikken i Storgata var avdeling 1, mens de tre andre lå på Bråtabakken, i Stasjonsgata og på Vendelborg. Bygningen fra 1915 ble revet i 1967 og erstattet av et mer moderne lokale, som fra 1998 har hatt navnet Coop Prix Hokksund. I dag er dette den eneste dagligvareforretningen i Gamle-Hokksund.

Arbeideren

Arbeideren er et forsamlingslokale i Storgata i Hokksund som ble oppført i 1939 av Hokksund Arbeiderforening, og som i 1986 ble overtatt av Øvre Eiker kommune. Bygningen er Hus no.33 i Haugsund med adresse Storgata 48-50. Her sto tidligere Haugsund Arbeiderforenings forsamlingslokale, en gammel trebygning fra 1897, som brant ned 3. april 1938.

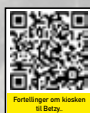
Også i det gamle lokalet hadde det vært kinodrift helt siden 1920, og ifølge Fremtiden hadde det nye kinolokalet «tipp topp moderne utstyr». Alt dagen etter innvielsen ble den først filmen vist her - «Tre smarte piker vokser opp», med den populære Deanna Durbin i hovedrollen. Gjennom hele etterkrigstiden var Arbeideren det sentrale forsamlingslokalet i Hokksund. I tillegg til Arbeiderforeningen selv, ble lokalt brukt av en rekke andre lag og foreninger. Framfor alt bidro kinoframvisningene til at Arbeideren ble ett av de viktigste sosiale samlingsstedene. På slutten av 1950-tallet var det i perioder kinoframvisning både søndag og fredag.

Fra slutten av 1970-årene svikket oppslutningen rundt kinoen, som hadde vært Arbeiderforeningens viktigste inntektskilde, og foreningen så seg ikke lenger i stand til å drive og vedlikeholde bygningen. I 1986 ble den derfor overlatt

Kiosken til Betzy

Kiosken til Betzy ved Arbeideren i Gamle-Hokksund hadde sin storhetstid på 60-70 og 80 tallet. Alltid blid og hyggelig med stor omsorg for barna i Gamle-Hokksund. Hennes mann Jakob var forøvrig en ivrig laksefisker. Han satt alltid i båten på stilla nedenfor Risør.

vederlagsfritt til Øvre Eiker kommune mot at den skulle «fungere som kulturhuset til beste for kommunens innbyggere».

Tingstua

Tingstua i 1913.

Tingstua er en bygning som ligger i Storgata i Hokksund, med adresse Storgata 43-45. Den er oppført på ei tomt som den nyopprettede Egers Commune kjøpte av Peder Larsen for 200 spesidaler høsten 1838. Eiendommen fikk betegnelsen Hus no.32 i Haugsund, og her ble det oppført en to-etasjes trebygning som skulle fungere som møte- og administrasjonslokale for kommunen. Kostnadene ble 1500 spesidaler, som var 600 daler mer enn budsjettet. Bygningen sto ferdig høsten 1840 og ble tatt i bruk som fast møtelokale for kommunestyret og formannskapet, samtidig som den ble leid ut til staten som rettslokale for herredsretten i Eiker, Modum og Sigdal sorenskriveri. Året etter, i 1841, etablerte og den nystartede Egers sparebank seg i bygningen. Tingstua fungerte som bank- og kommunelokale fram til 1916, da kommunen og banken gikk sammen om å bygge et nytt bank- og kommunelokale for Øvre Eiker i nærheten av Hokksund stasjon.

Les mer om Tingstua på plakaten i utstillingen eller på internett.

Sorenskrivergården

Den første sorenskrivergården.

Eiker Sorenskrivergård (Eiker, Modum og Sigdal sorenskriveri), ble bygd i 1904, etter at den gamle sorenskrivergården da brant to år tidligere.

Dagens Sorenskrivergård. Les mer om Sorenskrivergården på plakaten i utstillingen eller på internett.

Intervjuer og sangen om Hellefosskongen

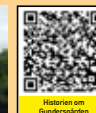
Det er alltid spennende å høre om folk som forteller om gamle dager og hvordan livet var den gangen. Nedenfor finner du intervjuer med Arne Sanden og Aagot Teigård (født Paulsen). Aagot forteller om livet fra tidlig på 1900-tallet og Arne Sanden forteller om tiden litt senere. Du finner også sangen om Hellefosskongen nedenfor.

Verneverdige gårder og bygninger i Gamle-Hokksund

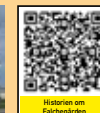
Gundersgården

Kolbrækgården

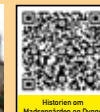
Falchegården

Telthuset på Lerbergmoen

Madsengården

Braathengården

Hans Bakken forteller om bygninger fra Gamle-Hokksund og Dyngje

Burudgården
Garverieventyret
Ihlengården
Lensmannsgården
Madsengården

Is skjæring i elva for oppbevaring av mat

Utpå natta blei laksen fraktet ned til Kristoffer Kulland. Han bodde nede i Dyngje og var den som oppbevarte og pakket fisken for forsendelse til Oslo. Hos Kulland var det en stor binge med is pakket i sagflis. Denne isen blei gjerne saget nede i Strykevja der campingplassen er i dag. En mann sto på isen og saget passende store klumper med en handsag med store tenner. Med en spesiell saks/klype vippet vi den opp på isen og derfra videre opp på et kjøretøy og kjørte opp til Dyngje.

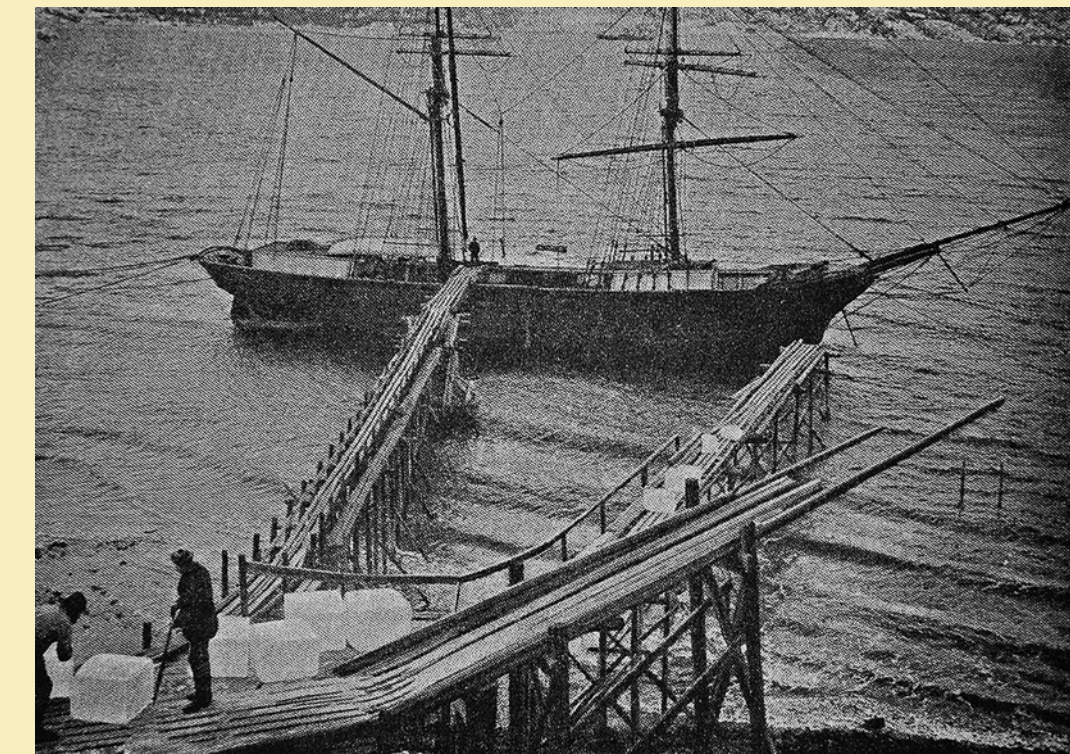
Der blei den stabelt i en opptil to meter høy stabel og fliset ned. Her holdt isen seg gjennom sommeren. Kulland pakket laksen i store trekasser med is. Disse veide ca. 200 kg og var ikke spesielt velsett av betjeningen på Hokksund stasjon som måtte håndtere de inn på toget til Oslo. Fast avtager i alle år av Hokksundlaksen var Fa. Inger Sørensen, Fiskehallen. Det siste ishuseet står fortsatt ved Elvehuset i Dyngje. Isbingen hvor isen ble dekket med sagflis for oppbevaring utover sommeren er borte. - Skrevet av Ola Hobbestad.

Isdrift som eksportvare

Isdrift var fra første halvdel av 1800-tallet og helt inn i etterkrigstida en viktig næring og en betydelig eksportvare fra Norge. Iseksporten skapte tusenvis av arbeidsplasser i Kyst-Norge, spesielt i bygdene langs Oslofjorden. Storhetstiden var mellom 1850 og 1914, men de siste skipslastene med norsk naturis ble eksportert så sent som på 1960-tallet. Eksport av naturis er dokumentert på store deler av kysten fra Halden til Farsund, og enkelte steder i Bergen tolldistrikt, da særlig med dampskip fra Luster i årene 1885-1913. Det ble mange steder anlagt isdammer, der man skar ut isblokker til kjøling av matvarer. Dette førte til at det ble lettere å oppbevare lettbederlige varer som melk og fisk, både hos produsenter og i folks hjem.

Selve is skjæringen var den delen av isproduksjonen som sysselsatte flest, i en tid på året hvor det ofte var lite andre aktiviteter innen landbruk og fiske. Selve is skjæringen varte i fire til seks uker og ble påbegynt når isen var rundt 60 cm tykk, gjerne i februar/mars. Skjæringen foregikk både på naturlige vann og tjern, men det ble også anlagt en rekke oppdemmede isdammer rundt om i landet. Is skjæringen var et krevende fysisk arbeid, med mange tunge løft, og med en risiko for å havne i det iskalde vannet.

Pensjonat og hoteller under Hellefossen

Tettstedet Haugsund vokste opp på nordsiden av det gamle sundstedet over Drammenselva. Området har bestått av småbruk og husmannsplasser og gradvis utviklet seg til en tettstedbebyggelse gjennom eiendomsdeling og fortetning i løpet av 17- og 1800-tallet.

Gamle-Hokksund og Dyngve var en del av sølvveien og derfor et sentrum for handel og gjennomfart mot Sigdal, Hallingdal, Valdres, og Ringerike, samt videre til Vestlandet.

Kolbrækgården og etterhvert Sanden Hotell hadde et godt samarbeide når det gjaldt å betjene reisende som ønsket et fint opphold i Hokksund. De samarbeidet både om matlaging og overnattingsfasiliteter. Er det folk på pensjonatet når dere går en tur i Dyngve så er det bare å stikke innom for en omvisning. Det er mange rom som fortsatt er intakte og morsomme og se på. Det er barnebarna til Maren Svendsen som eier pensjonatet idag og de har mye historie å fortelle til de som er nysgjerrige. Du er hjertelig velkommen til "museumet" i Kolbrækgården.

Kolbrækgården

Den eldste delen av huset skriver seg kanskje fra 1600-tallet og kan ha stått på ett av de første løkkebrukene som ble skilt ut fra Hobbestad-gårdene. Dette var husmannsplasser som lå nede ved elva, og beboerne var i stor grad knyttet til fiske, tømmerfløting og annen elvetransport, samtidig som de holdt husdyr og dyrket jorda.

De første beboerne vi kjenner til var brødrene Amund og Christen Rasmussønner, som i folketellingen fra 1801 var oppført som «jordbrukere». Foruten husene besto eiendommen av to løkker og en urtehave. Christen Rasmussen ble i godt voksen alder gift med Sissel Engebretsdatter, og de fikk to barn – Rasmus og Mari. Da Christen døde i 1822, ble Sissel sittende med eiendommen som enke, før hun solgte til datteren Maren og svigersønnen, Peder Larsen Qverch. I 1835 overtok imidlertid sønnedatteren Else Christine Rasmusdatter og hennes mann, Christopher Nielsen Steenseth fra Vestfossen.

Etter at Else Christine var blitt enke og hadde giftet seg på nytt, ble eiendommen i 1847 solgt til Lars Larsen, som kom fra gården Kolbræk rett nord Hokksund. Slik kom den altså til å få navnet Kolbrækgården. Lars Kolbræk og hans kone, Mari Larsdatter, hadde fire barn – Maren, Hans Jacob, Borger og Nils Andreas – som alle var ugifte og ble boende igjen sammen med faren etter at han var blitt enkemann. Ved folketellingen i 1865 var sønnene tømmerfløtere, mens faren hadde 2 hester og 5 kuer og påtok seg «hva som helst Arbeide».

Det var Maren og Hans som levde lengst av barna, og i 1873 solgte de gården på auksjon. Ny eier ble skomaker Lars Olsen Sand fra Krokstadelva og hans kone, Maren Pedersdatter, som nylig hadde fått stillingen som jordmor i Hokksund. Den hadde hun i over 30 år, så det er kanskje ikke så merkelig at mange begynte å kalle hus no.89 for «Jordmorgården».

En annen kvinne som satte sitt preg på huset, var Maren Svendsen, som fra 1930-tallet og helt opp til 1960-tallet leid ut værelser i 2. etasje. Gjestene var gjerne kunstnere av ulikt slag, og dermed oppsto det en slags «kunstnerkoloni» rundt fru Svendsens pensjonat.

Hans Bakken har beskrevet dette i sine historier fra Gamle-Hokksund: Det er nok å nevne malerinnen Gyda Voss, hvis maleri fra Dyngve i Hokksund har fått plass på Nasjonalgalleriet i Oslo. Sveinung Høgslie og Idun Grüner, som begge skrev dikt og noveller, malte og tegnet. Høgslie var barndomsvenn med Herman Portås, senere dikteren Wildenvey. Når han kom på besøk til Svendsens pensjonat, ble det lest, sunget og deklamert langt ut i de små timer. Idun Grüner var spesielt opptatt av parfumer av forskjellig slag, og personer som sto henne nær, omtalte henne som et vandrende parfumeri. Og når fru Grüner vandret i Dyngvegata med sin hvite puddel på armen, duftende av Viola Rose, Nattens Dronning eller 4711, ja, da trodde barna i Dyngve de så en åpenbaring fra et sted de ikke kjente til.

På bilde i midten til venstre ser vi gjester bli hentet på Hokksund stasjon.

Sanden Hotell

Sanden Hotell ble startet i 1933 av Gunvor og Olav Sanden som bygget om bygningen som tidligere blant annet ble brukt som garveri. Olav ble henrettet her ved hotellet i 1944 av tyskerne under 2. verdenskrig mens hans kone og to barn Ester og Asbjørn ble ført til Arbeideren lengre opp i gaten her og vidre fraktet til Grini. Tyskerne overtok bygningen og hadde den som base til krigens slutt. Etter krigen drev Gunvor hotellet videre mens Asbjørn jobbet og lærte hotell og restaurantdrift i Oslo. Der traff han Ragnhild som han giftet seg med og de drev hotellet sammen fra midten av 1950-tallet. I 1958 ble hotell påbygget med bygget som i dag har tre etasjer (det ble da bygget i to etasjer). Ragnhild og Asbjørn drev hotellet sammen frem til 1987 hvor hotellet ble rehabilitert og bygget fra '58 fikk 3 etasjer. Det ble da drevet videre av Ragnhild og Asbjørn sammen med deres 4 sønner Olav, Gunnar, Bjørn og Roar. Fra 1991 ble hotellet drevet av forskjellige drivere hvor Bjørn Larsen var den som hadde driften lengst, men i 2006 ble det kjøpt tilbake av familien Sanden og i dag er det Roar som styrer driften. Hotellet er i dag et koselig småbyhotell med med moderne rom og hyggelig restaurant med stor uteservering hvor det ofte er musikkarrangementer. Vi har fokus på bærekraftig og kortreist mat og drikke fra gårder her i Øvre Eiker ispedd gode smaker fra hele verden. Blant vinene er det både økologiske, biodynamiske og karbonnøytrale produsenter og disse er valgt ut til å passe godt både til maten eller et godt glass uten mat. Hotellet har altså vært i kontinuerlig drift siden 1933 (utenom perioden under krigen) og er 90 år i 2023.!

Vi er stolte av produktet vi leverer og regner med at du som gjest er fornøyd. Både ris og ros kan gjøre oss enda bedre så bare si fra om det er noe.

Hokksund Hotell

Hokksund Hotell var et overnattingssted som lå på eiendommen «Folkvang» i Stasjonsgata i Hokksund og var i drift fra 1914 til 1974.

Innehaver var frøken Andrine Ulvestad, og lokalt var stedet mest kjent som «Ulvestad-hotellet» eller «Frøken Ulvestads hotell».

Andrine Ulvestad, som opprinnelig kom fra Balestrand i Sogn og en periode hadde vært tjenestepike i Kristiania, kom til Hokksund rundt 1910 og ble ansatt hos sin svoger John Bøthun, som tidligere hadde vært landhandler i Ulvestads hjembygd, men som nå drev kafé på eiendommen Folkvang (Stasjonsgata 62) nær Hokksund stasjon. Det var visstnok bare meningen at hun skulle arbeide der en kort stund for å legge seg opp penger til å emigrere til Amerika. Isteden kjøpte hun eiendommen av Bøthun i 1913, og året etter startet hun Hokksund Hotell.

Hotellbygningen på 1970-tallet, kort før den ble revet. Senere ble «Hokksund Hotel» i en kort periode brukt som navn på Sanden Hotell.

Interiør fra hotellets salong

Hotellbygningen, som ble kalt «Folkvang» var opprinnelig bygd som forsamlingslokale for Øvre Ekers Grundlovsforening i 1897. Andrine Ulvestad var eier av hotellet helt fram til hun døde i 1974, nesten 98 år gammel og «Ulvestad-hotellet» ble litt av en institusjon i Hokksund:

Det var mange artige fortellinger om frk. Ulvestad. Under krigen var hun hjelpsom mot Hokksunds yngre garde. Dans var jo forbudt, men hun lånte ut festlokalet, og der ble det festet flere ganger i løpet av krigstiden. Med medbragt trekkspill og grammofon, med tette gardiner for vinduene og lav lyd gikk dansen lystig. En av de som ordnet opp med dette, fortalte at de serverte julekake med blåbær istedenfor rosiner, krisekaffe og ellers bare godt humør!

Hotelldriften opphørte etter frøken Ulvestads død, og inventaret ble testamentert til Fossesholm Herregård og Hokksund Sanitetsforening, som solgte det på en stor auksjon. Kort etter ble bygningen revet for å gi plass til en ny gjennomfartsvei mellom Rådhusgata og Støgata.

Vikinger, storhetstid og rikdom på eikerbygdene

Vikingene var fra Hokksund!

- Det er ikke noe å lure på, det var vikingsamfunn i Hokksund, sier historieprofessor. - Aldri hørt om det, sier folk i Hokksund.

Velstand i Eiker i vikingtid

Den brede Drammenselva går gjennom Eiker, der du i dag blant annet finner tettstedene Mjøndalen, Steinberg, Hokksund, Skotselv og Vestfossen – i de to kommunene Nedre og Øvre Eiker. Eiker har godt jordbruksland og elva gir fiske og transportmuligheter. Slik var det også i vikingtid. Det er rimelig å anta at folk levde godt i Eiker på den tida, skriver arkeolog David Wilson.

Det er vanskelig å vite nøyaktig hvor mange som bodde i Nedre og Øvre Eiker i vikingtida, men arkeolog Øystein Kock Johansen gjør et anslag i Eikers historie, bind I. Han mener det var minst 120 gårder og rundt 3000 innbyggere. Elva gikk 5–6 meter høyere enn i dag. Det gjorde at utfarten med båt var enkel fra Hokksund, som da lå i bunnen av Drammensfjorden, og videre ut i verden. Hokksund var også nærmeste havn for

Det var en øks av denne typen som ble funnet på Steinberg stasjon halvannen meter ned i bakken. Den lå sammen med brente bein. Vikingene gravla de døde på mange måter: i hauger, i flate graver, de brente og grov ned.

bygdene lenger inn i landet – i Hallingdal og Numedal. Ikke viking selv om du levde i vikingtid. Men selv om perioden heter vikingtid, betyr det ikke at alle på den tida var vikinger.

John McNicol er professor i historie og leder Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi på UiT. Han forteller at historikerne definerer vikinger ut fra hva folk faktisk gjorde, ikke når de levde.

– Vikingene var de som reiste ut i skip, enten for å drive handel, for å røve eller som leiesoldater, sier McNicol. På slutten av 700-tallet hadde den teknologiske utviklingen av seilene og skipene gjort det mulig for nordmenn å reise ut. Det øvre sjiktet av samfunnet organiserte reisene, men også vanlige folk mønstret på. – Og de kunne tjene mye på reisene. Vikingferdene skapte sosial mobilitet, forteller McNicol.

Så da blir spørsmålet: reiste folk i Hokksund ut i vikingferd? – Det er ikke noe å lure på – det var vikingsamfunn i Hokksund, sier McNicol. Mange arkeologiske funn i Hokksund og de øvrige Eiker-bygdene bekrefter dette.

Krigerske eikvæinger

Det er gjort funn på mange gårder i Eiker – ialt 20 graver, 13 enkeltfunn og to skatter. I tillegg til gullskatten, ble det i 1911 funnet en sølvskatt på en annen gård i området, ifølge arkeolog Egil Mikkelsen i boka The Hoen Hoard.

Og disse funnene kom før den siste spennende oppdagelsen – da de i 2014 fant en hel vikinggård under en åker rett utenfor Hokksund sentrum.

Det spesielle med funnene i Eiker er det store antallet våpen. Det er gravd opp mengder av sverd, økser, spyd, skjold og pilspisser. Halvparten av gravene inneholdt våpen. Det kan virke som om eikværingene var glade i å slåss.

Spaden fra Hoen-skatten i rundkjøringen i Hokksund sentrum.

Nå er funnstedet delvis dekket av jernbanelinjen, men en oppslagstavle viser hvor gullet lå. (Foto: Nina Kristiansen)

I to av gravene ble det funnet skip, men restene var i dårlig forfatning, milevis unna det godt bevarte Osebergskipet. Og i fire graver lå det rideutstyr. Hestene var også gravlagt med eierne.

«Det var et uvanlig stort antall menn med våpen i området, som kunne ri ut til hest eller reise med båt til havs.

Det viser funnene. Det var helt klart et grunnlag for å mobilisere en hær som kunne brukes lokalt eller som kunne bemanne skip for vikingtokter», skriver Mikkelsen.

Den unike Hoensskatten

Ledet an på motefronten

Det var ikke bare i våpenbeholdning Hokksund var ledende. Men også på motefronten. Et av de største smykkene i Hoen-skatten var opprinnelig en beltespenne, der remmene kom sammen i tre korte armer. Den ble laget i Karl den stores rike, dagens Frankrike, Tyskland og Italia. Før det havnet i Hokksund. – En eller annen gang har det blitt gjort om til et smykke, kanskje et kvinnesmykke, med en nål på baksiden og nytt bruksområde, forteller Katherine Elliott på Kulturhistorisk museum i Oslo, der skatten nå er stilt ut.

I Eikerbygdene er det funnet massevis av arkeologiske funn fra vikingtid. Hoensskatten er det beste eksempel på det.

Drammenselva mot Mjøndalen, forbi Steinberg og videre mot Hokksund, en mynt i Hoensskatten, gjort om til smykke, et vikingsverd av en type det er funnet mange av i Eiker. Nederst: Spaden som ble brukt til å grave opp Nordens største gullskatt i 1834, et vikingskip slik de kan ha sett ut og et smykke i gullskatten. (Fotomontasje: forskning.no, med bilder fra Nedre Eiker kommune, Kulturhistorisk museum i Oslo, linsens CC BY-SA 4.0 og Colourbox)

Smykkene i Hoen-skatten er i størrelse og form laget for kvinner. Eierne kan ha vært en mektig kvinne, og skatten var inntekter fra vikingtokter, ifølge professor Signe Horn Fuglesang. Gullmyntene var gjort om til smykker og mer enn to hundre perler lå sammen med gullet. – Perler var lettkjøpt luksus. Det var litt juggel, men veldig populært. Vi finner masse glassperler i kvinnegravene, forteller Katherine Elliott på Kulturhistorisk museum. (Foto: Kulturhistorisk museum, UiO, lisens CC BY-SA 4.0)

Til venstre er beltespenna som ble til smykke. Det var det første med denne utformingen i Norge, men etterpå kom kopiene til høyre.

Original og etterligninger er nå utstilt på Kulturhistorisk museum i Oslo. (Foto: Kulturhistorisk museum og Nina Kristiansen)

Samfunnet under Hellefossen

Eikerbygda har en mangfoldige industrihistorie. De eldste og mest kjente industribedriftene på Eiker er Hassel Jernverk og Nøstetangen Glassverk. Men også på treforedlingsindustrien og teglverkene – to bransjer som var viktige i industriens storhetstid. Eiker arkiv gir en oversikt over den brokete og spennende industriutviklingen som Eiker har gjennomgått opp gjennom historien.

Mye av det som skjedde på 1700-tallet var en videre utvikling av eldre teknologi. Ved siden av de små og enkle bekkesagene kom det store gryn- og siktemøller – også kalt «hollandske møller» eller «maskinmøller». Den første grynmølla ble etablert av Peder Tyrholm, som kjøpte gården Borge på Nedre Eiker og omdøpte den til Møllenhof. Han fikk kongelig privilegium på å drive grynmølle i 1737, og i 1756 ble dette utvidet til drift av ei siktemølle, som baserte seg på maling av importert hvete. Seinere ble Møllenhof overtatt av den kjente møllebyggeren Godberg Poulsen fra Flensburg. Både gryn- og siktemøller ble stadig mer vanligere i løpet av 1700-tallet. Det var maskinmøller ved Mjøndalen, på Fossesholms grunn ved Vestfossen og Hærebros ved Skotselv. Samtidig ble det gjort viktige forbedringer ved sagbrukene. Dette var særlig knyttet til oppfinnelsen «silkesager», som betydde at en hadde flere sagblad i samme ramme. Istedenfor å skjære ett og ett bord, kunne en da skjære mange bord på en gang. Det var imidlertid ikke uten videre tillatt å øke produksjonen. I 1688 var det nemlig blitt innført kvantumsbestemmelser, som fastsatte et tak på hvor mye som kunne skjæres hvert år på det enkelte sagbruk.

På siste halvdel av 1700-tallet var de aller fleste av bøndene på Eiker blitt selveiere. Hundre år tidligere hadde de vært leilendinger, enten under krongodset eller på godssamlinger som tilhørte adel og embetsmenn. Godsøkonomien på Eiker nådde et høydepunkt under stattholder Hannibal Sehested, som også var lensherre i Eker len i årene 1648-1652. Da han falt i unåde, ble den store godssamlingen hans overtatt av Kronen. Dette godset ble først pantsatt og seinere solgt til private for å dekke statens gjeld. Slik forsvant de aller fleste av de gamle godssamlingene, og Eikerbøndene ble eiere av gårdene de bodde på.

Egentlig ble Hokksund skrevet Haugsund, av gårdsnavnet Haug og sund, «fergested», (andre skrivemåter som var i bruk var Houghsund, Hochsund, Hoxssund og Høgssund). Haugsund skapte mange forviklinger at navnet lignet på Haugesund, spesielt for postvesenet. Det ble derfor i 1920 vedtatt i departementet at stedet

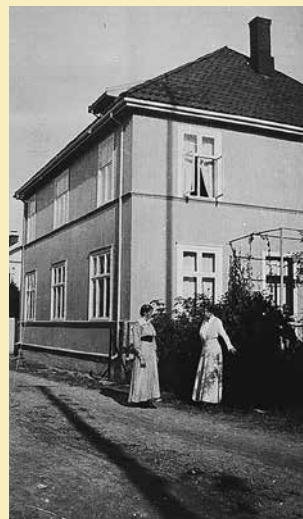
skulle skrives Hokksund. Denne skrivemåten ble valgt fordi den lå nærmere uttalen av stedsnavnet, som er høkksunn eller håkksunn, tross sterke protester fra herredsstyre og lokalbefolkning som heller ville ha navnet Eiker.

Hokksund har utviklet seg på begge sider av Drammenselva. Reisende som skulle til Hallingdal og Numedal fra Oslo eller Drammen måtte passere Hokksund, og de som skulle til Kongsberg måtte krysse elva. De ble rodd over av sundmenn. Da det ble funnet sølv i Kongsberg i 1623 bestemte kongen at det skulle bygges kjørevei mellom Kongsberg og Hokksund, og videre til Drammen og Oslo. Veistrekningen Kongsberg-Hokksund ble således Norges første kjørevei. Det gikk likevel noen år før de to sidene ble knyttet sammen av en bro. Den første Hokksund bru, over elva stod klar i 1853 og kostet 14162 Spd. Dagens bru er fra 1958. Det meste av bebyggelsen og sentrum lå først på østsiden av elven, det som i dag heter Gamle Hokksund og Dyng. Mange av bygningene her har høy verneverdi, det omfatter eiendommene på hver side av Storgata i nesten hele dens lengde.

I 1866 kom også jernbanen dit med byggingen av Randsfjordbanen. Hokksund stasjon er i dag et viktig knutepunkt både for Bergensbanen og Sørlandsbanen. Jernbanen ga arbeid til mange og var også viktig for utviklingen av det lokale næringslivet. Flere bedrifter anla jernbaneskinner inn på tomte. Drammenselva ble dessuten brukt til å tømmerfløtinga ned mot Drammen, der videre utskipping skjedde. Mindre sideelver ble gjerne oppdemmet, slik at de kunne bringe tømmer ned til elva når demningene ble åpnet og vannføringen ble stor nok. Det var også en del passasjertrafikk med båt mellom Hokksund og Drammen i gamle dager.

Skogindustrien har tradisjonelt preget stedet, men verkstedindustrien, særlig elektroteknisk industri og sementvareindustri, er viktig ved begynnelsen av 2000-årene. 5. april 2013 ble den tradisjonsrike papirfabrikken Hellefoss as begjært konkurs av eierne. Bedriften hadde da slitt i lengre tid for å få til en forsvarlig drift. Nye eiere snudde raskt underskuddet til overskudd og fabrikkens går siden i pluss. Andre hjørnesteinsbedrifter er Hellig Teigen, Driv Energi og OSO Hotwater.

Osten til Eiker Gårdsysteri har fått stor oppmerksomhet og vunnet mange priser.

Samfunnet under Hellefossen

Eikerbygda har en mangfoldige industrihistorie. De eldste og mest kjente industribedriftene på Eiker er Hassel Jernverk og Nøstetangen Glassverk. Stor industri var også treforedlingsindustrien og teglverkene – to bransjer som var viktige i industriens storhetstid. Eiker arkiv gir en oversikt over den brokete og spennende industriutviklingen som Eiker har gjennomgått opp gjennom historien.

Industri, geografisk beliggenhet og nærhet til fjord, elver og store mengder skog har formet livet og menneskene på eikerbygdene i tusenvis av år. Utstillingen prøver å gi et lite innblikk i denne spennende historien. Det er mye mer som kunne vært skrevet og vist fram men det lar seg dessverre ikke gjøre denne gangen. Vi takker alle som har bidratt med private bilder, historier og gjenstander til denne lille utstillingen og håper dere bruker tiden godt på utstillingen og bruker QR kodene flittig.

